

BJELAŠNICA (2067 m)

o sem se v vročih majskih dnevih vozil ob reki Bosni proti jugu v srce republike istega imena, v Sarajevo, zanimivo stičišče orientalnega in zapadnega sveta, so poslednje kilometre vožnje moj pogled privlačevale še globoko zasnežene gore in me dražile. Kot planinec sem se zanimal za te gore in sopotnik, ki jih je presmučal in prehodil s puško na rami, mi jih je opisoval na zanimiv način.

Bjelašnica je planina, kakršne ni najti na slovenski zemlji. Obsežna je, dolga, široka in visoka, blaga in divja, včasih strašna, neusmiljena in nepristopna, a vendar zelo priljubljena Bosancem, posebno Sarajevčanom. Svetoval mi je, naj nikar ne hodim sredi zime na njene planine in vrhove, kajti takrat je najbolj nevarna in skuša najprej zavriniti planinca; če pa je preveč vsiljiv, tedaj ga sprejme s svojimi težkimi meglami in besnimi viharji. Še skupina dobrih planincev ni vselej tako močna, da bi zmagala naravno moč mogočne Bjelašnice. Drugo pravilo je: brez vrvi ne hodi. Na planino, na kateri se v poletnih dneh pasejo tropi ovac in goveje živine, naj bi jemal s seboj plezalno vrv kot na kak vzpon v steno? Ko ob poslavljanju se jeseni in pozimi preko te planine rohnijo borbe med južnimi in severnimi vetrovi, ki se srečujejo vprav na njegovih visokih robovih, tedaj je vrv v resnici potrebna, kajti silovita moč borečih se vetrov bi te utegnila dvigniti in spraviti na hladno v katero izmed kraških kotanj. Pa še tretje pravilo sem si moral zapomniti: skupina naj bo oborožena s puškami. To pa me je že resno zaskrbelo in predstavljal sem si marsikaj. Toda sovražnik ni na dveh nogah, ampak je na štirih in če volkovi zavohajo človeško kri, tedaj se krdelo potuhnjeno priplazi ter iznenada napade nič hudega sluteče planince ali smučarje.

Čudna planina! Mar se je res po dvajsetih letih, odkar sem stal na njenem temenu v vojaški suknjici, toliko spremenila takrat tako blaga in lahko dostopna planina?

Takrat, ob velikonočnih počitnicah, sem se s tovariši peljal iz Sarajeva v Ilidže, znamenito izletišče Sarajevčanov, kjer so že predhodniki Rimljanov poznali blagodejno toploto vročih žvepljenih vrelcev. Od tod smo pešačili po tri kilometre dolgem, s košatimi kronami gosto pokritem drevoredu do izvirkov reke Bosne. V eni sapi smo se povzpeli po strmem pobočju na gornje ravni Igmana, ki tvori predgorje Bjelašnice in je z njo povezano s širokimi, s temnimi gozdovi poraslimi hrbti. Nato smo gazili globok sneg preko Malega in Velikega Polja, kot imenujejo podolžne senožeti in pašnike, ki jih obroblija gozdovi, in sledeč smučinam smo se dvigali proti robo-

vom Bjelašnice, lesketajočim se v polni svetlobi dneva. Zašli smo v strme grape sredi bukovja, iznad njega pa v zverženo borovje. Prišli smo pod vznožje pečevnatega praga, do rebrastih in žlebičastih Kotlov, pri čemer sem se spomnil na naše Kotličke v Grintavcih, jih obšli in se potem še enkrat zasopli na poslednji vesini našega vzpona. Ko smo stali na vrhu vesine pred kamenito zgradbo prvega vremenskega observatorija v Bosni in Hercegovini, smo stali na najvišjem vrhu obsežne planine Bjelašnice — na koti 2067 m, imenovani Bjelašnica v ožjem pomenu.

Lepo je bilo takrat na Bjelašnici. Sedeli smo v zatišju, sonce nam je prijetno grelo hrbte in sušilo potne srajce. Oskrbnik te postojanke, vremenski opazovalec Šefer — samotar, ki že desetletje ni zapustil vrha, nam je stregel s čajem. Edina zveza s svetom so mu bili planinci in smučarji, ki so mu prinašali časopisov in knjig. Bili smo še mladi, ali stari samotar nas je sprejel zelo gostoljubno; zelo je cenil in spoštoval Slovence. Včasih po več dni ni mogel iz hiše zaradi viharja in če se je skozi lino povzpел na streho, navezan na debelo vrv, da bi rešil ostanek merilnih naprav, ki jih vihar ni utegnil odtrgati in treščiti v prepad, ni bil nikdar povsem varen, če vetrovi tudi njega ne bodo dvignili in ga treščili ob zidove. Nekolikokrat je huda zima z mrazom tudi čez 30° C pod ničlo in obilico snega zatrpala stavbo in jo vkovala v led, tako da ni bila več podobna človeški zgradbi, ampak ogromnemu kupu bele gmote. Ko jo je sonce obsijalo, se je lesketala kot kak pravljični kristalni grad.

*

Po osvoboditvi me je pot zopet zanesla v Bosno in seveda tudi na Bjelašnico, ki sem jo hotel spoznati po dolžini, širini in višini.

Celotni gorski masiv Bjelašnice se razteza med izvirom reke Bosne, njenim pritokom Lujevine na zahodu, Neretvo na jugu in njenim pritokom Rakitnico na vzhodu ter rečico Železnico, pritokom reke Bosne na severovzhodu. Ta velikanska planina se s svojim predgorjem Igmanom naglo dvigne iznad Sarajevskega polja, njeni obronki v Lovnici in Obolju pa segajo tja do Neretve. Od vseh strani lahko pristopiš na njene prostrane planine okoli najvišjih vrhov, med katerimi so najvažnejši Hranisava (1969 m), Vlahinja (2057 m) in Bjelašnica (2067 m), ki je najvišja na tej gmoti in daje ime celotni skupini. Na še ozkotirni železniški progi od Sarajeva proti Mostarju in Dubrovniku se do izpod Ivanj-planine nahaja vrsta naselij, ki so izhodišče za Bjelašnico. To so že omenjeno Ilidže, potem Blažuj, Hadžići, Pazarić in Tarčin.

Prvo nedeljo v novembru so planinska društva v Sarajevu organizirala »Partizanski marš« po potih slavnih partizanskih borcev iz druge ofenzive. Deževalo je pač, kot zna deževati v jeseni, vmes pa je naletaval sneg. Na strmem ilovnatem pobočju Igmana je zaradi

spolzkih tal spodnašalo korak, ali nihče ni smel zaostati, kajti to ni bil izlet, ampak je bil pohod, ko je bilo treba biti na določenem kraju ob določenem času. Kdor je hodil z bosenskimi planinci, ta ve, da njihov korak ni kratek in počasen; z njimi moraš stopiti. Ako zaostaneš, jih dohitiš le, če tečeš za njimi. Vodnik, ki je poznal partizansko smer čez Igman, nas je pri Brezovači, kot se imenuje planota in gozdarska postaja, zapeljal v teman gozd, sredi katerega smo prišli do gozdarskih koč. Močilo nas je in sneg je vse bolj naletaval, veter pa nam ga je metal v oči. Zopet smo prišli do tirov gozdne železnice, ki se vije skozi sicer neprodorne gozdove s stoletnimi smrekami. Avstroogrške okupatorske oblasti so si mnogo obetale od bogastva teh gozdov, ki bi jih — kot kaže tu železniška mreža — sčasoma zelo razredčile, da ni izzivalnemu nastopu okupatorske gospode napravil konec revolucionar Gavriilo Princip. Kmalu za Malim Poljem, ki je poleti majhna viseča senožet, obdana od temnega gozda, smo krenili med debelo drevje, vzpeli se čez Radjin vrat (1494 m) in se nato spustili nekoliko navzdol na jaso, na kateri stoji lepa planinska postojanka »Hrasnički stan« (1315 m).

V primeri z našimi planinskimi kočami so bosenske nekaj posebnega — v njih se odraža nekaj balkanskega, nekaj značilnega za te kraje, ki jih vsakdo izmed nas dodobra kaj slabo pozna. V slovenskih gorah in v Alpah se ne bo nihče pritoževal, če v kočo stopiš z okovanimi težkimi čevlji, ki jih niti odrgnil nisi na pragu — če si seveda nedostojen in brezobziren do drugih in do planinskega imetja. V bosensko planinsko koč — hočeš nočeš — v težkih okovanih čevljih ne smeš, pa če so ti še tako lepi. Sezuti jih moraš na pragu ali v predsobi, ki je za to določena, če imaš domače čevlje, priglavlke ali plezalnike, se v nje preobuješ, sicer pa stopiš v jedilnico ali spalnico v nogavicah. V bosenskih planinskih kočah ne kvariš poda, ne kališ s težkim korakom in ropotom nočnega miru, ne nosiš blata in prahu v lepe, čiste, svetle in zračne prostore. Bosenski planinci spoštujejo ta zelo lepi običaj in higienski predpis, ki velja za kakršno koli stanovanjsko hišo v Bosni in Hercegovini — tudi za najbolj po svoji zunanosti zanemarjeno bajto — in zato vlada v njihovih kočah in domovih občudovanja vredna čistoča. Grešil bi, nevljuden bi bil, če bi ravnal drugače, in zato sem svoje lepe čevlje — sicer s skrito skrbjo — pustil na razstavi pred koč.

Kot menzaša so me posadili za posebno mizo, ki so jo tvorile same tovarišice: naravoslovka profesorica Sonja, muzejka Cica in pa vedno vesela Pupa. Kot dobre gospodinje so me postregle z dobrotami bosenske kuhinje z okusnimi pitami, domačo halvo in črno kavo poleg ostalih jedil za obed. Pred odhodom je naš vodnik še predaval o slavnih pohodih in bojih proletarskih brigad ter o pomenu partizanskega marša, ki smo ga zaključili pri tem domu. Na tem mestu je že pred vojno stala planinska koč, pa so jo okupatorji med vojno

požgali. Nato smo se vrnili po drugi, krajši poti v Ilidže in z avtobusom v Sarajevo. Na tem maršu sem spoznal tovariško ljubeznivost in gostoljubnost bosenskih tovarišev.

Ko je bila narava zopet v polnem razcvetu, sem se iz Bosenske Krajine zopet vrnil v bližino Bjelašnice.

Sobotni delopust in že so me videli zopet s planinskim nahrbtnikom hiteti na kolodvor. Planinci smo zavzeli vedno zadnji vagon delavskega vlaka, ki nas je odpeljal proti Pazariću. Ta kraj je enak mnogim drugim krajem v Bosni — le da je med planinami in gozdovi, od katerih pihlja prijeten zrak, prečiščen med bori in smrekami. Nad temno zeleno zaveso gozdov se dviguje vrh Hranisave s svojo pečevnato platjo. Po dobri polurni hoji ob potoku Ljubovčici se je od nas ločila skupina mladine, ki je odšla na planino »Na Šavnike«, da dokonča zadnja dela pri velikem planinskem domu. Ostali smo sami: Drago, Mirko in moja malenkost. Kmalu za vasjo se pot dviguje v ključih in prišli smo do razpotja na predsedljaju Bor, kjer bel napis na rdeči plošči opozarja planinca, da je blizu planinska koča »Pod Gradinom« (1360 m); tu smo le malo zadržali korak. Pot je strma in nam se ni nikamor mudilo. A kljub temu smo kmalu nadaljevali z bosenskim planinskim korakom, kakršnega se spominjam iz svojih prvih let planinarjenja, ko je bilo »obvezno«, da smo prehiteli vse skupine planincev in prvi prihiteli v planinsko kočo. Tu v Bosni pa je tak korak potreben, ker moraš prehoditi precejšnje razdalje do osrčja gora in na same vrhove; če pa hočeš obiskati čim več, moraš pač stopiti. Pot, ki se je doslej vzpenjala v ključih, se je položila in tudi gozd je postal že zelo redek — znamenje, da smo že na višini okoli gozdne meje, kjer so planine in na njih domovi. Zvončkljanje, zategnjeni klici pastirjev so to potrdili, še bolj pa naše oči, ki so zagledale zelo lepo planinsko kočo »Mrtvanjski stanari« (1585 m).

Dospeli smo nad kotanjo, v kateri so pastirske kočice kot v kakšni skledi. To so »Mrtvanjski stanari«, kar bi se po naše reklo: planšarji iz Mrtvanj. Ti pod nami so »Donji stanovi«, na ravnici pod vrhom ob mlaki vode pa »Gornji stanovi«, od koder pravkar svetijo pastirski ognji. Tu v območju Hranisave, katere kope se bočijo pod zvednatim baldahinom, pa tja do dolgega hrbta Krvavca (1924 m) je med valovito in kadunjasto kraško visoko planoto več pašnikov.

V verandi smo sezuli težke čevlje, nato pa stopili v prostrano jedilnico, svetlo in snažno, kjer nas je prijazno sprejel gospodar kočice. Drago Škramić, ki ga planinsko društvo »Bjelašnica« zelo ceni zaradi njegove požrtvovalnosti in pobudnosti pri gradnji planinskih koč.

Po izvrstno prespani noči smo zarana krenili proti vrhu Bjelašnice, ki je od tod oddaljen še kake tri ure. Od planinskega doma navzgor ni več gozda; le tu pa tam se k tlom stiskajo pritlikavi borovci, ki jim veter ne pusti, da bi dvignili svoje glave. Če pa bi

jih dvignili, potem bi jih prav gotovo potlačil sneg, ki tu leži zelo dolgo. In to borovje nudi zverem izvrstno zavetišče, izza katerega napadajo in koljejo ovce. Po zložni stezi nismo hodili niti eno uro in pred nami je stal nov planinski dom »Na Sitniku« (1735 m). Njegova lega mi zelo ugaja. Postavljen je v zatišje dolgega grebena na jugu na sicer odprti planoti, pod njim pa je majhno jezerce Lokve pod Sitnikom, ki je obzidano, da čim dalje časa zadrži vodo. Močan izvirek imenitne vode pred kočo sicer napaja to jezerce, a vendar v poletni vročini in pomanjkanju padavin njegova sila pojema. Ne daleč od tega doma so obli vrhovi Velike (2057 m) in Male Vlahinje (1930 m), Leljena (1905 m), Medvedje glave (1954 m), Krvavca (2002 m) in malo dalj observatorij na Bjelašnici.

Pozimi, ko sneg zalije vse vrtače, kotanje in dolke, je tu imeniten svet za smučanje, vendar mora v tem času planinec ali smučar računati na hud veter in meglo. Če pa ima srečo in lep dan, tedaj lahko uživa v smukih, dolgih po več kilometrov z višinsko razliko 600 do 800 m. Vsega tega užitka mi nismo imeli, le uživali smo ob pripovedovanju, ko smo prečili dolga snežišča pod Debelim brdom in Vjetrnimi brdi. Ta snežišča so ostanki velikih snežnih nametov. Zelo močni južni vetrovi, ki vso zimo besnijo in tudi v drugih letnih dobah stalno tulijo preko robov, odnašajo z južnih pobočij veliko množino snega in jih potem nakopičijo na severnih stenah v zatišju. Sneg leži kasno v poletje in se beli vprav tja proti dolini reke Bosne, kjer so prebivalci Visokega in drugih krajev ob gornji Bosni po snegu imenovali to planino Bjelašnico.

Končno smo stali na zidovih nove zgradbe observatorija, ki je bil nekoliko tednov pozneje otvorjen in izročen znanosti ter planincem, ki so s prostovoljnim delom doprinesli k njegovi zgraditvi; zato imajo v njej svojo sobico za prenočevanje.

Nekdanji observatorij, ki je od leta 1894 kljuboval silnim viharjem in ni klonil sili strel, je v štirih letih vojne moral popustiti silni nadmoči sovražnega orožja. Fašistična krdela, nositelji dvatisočletne kulture, so observatorij spremenili v kup razvalin in požgali njegov inventar. Brezobzirna drhal pa ni uničila našega ljudstva. Na razvalinah nekdanjega observatorija so zgradili nov, lepši, večji, prostornejši in udobnejši znanstveni dom od nekdanjega. Ko so gradili, je sonce neusmiljeno žgalo, sušilo in požgalo pridelke na poljih, travo na pašnikih in senožetih, na gorah pa izsušilo poslednje snežišče in izpilo zadnjo kapljico vode. Zato so morali vodo tovoriti iz doline, da so dom lahko skončali v določenem času.

Sedanji observatorij ima 1 m debele, to je znatno debelejšše zidove od prejšnjega, ki so zunaj in znotraj dobro izolirani in še posebej obloženi s škodlami. Poleg stanovanja in sobe za planince je v zgradbi delovna soba ter opazovalni stolp z vsemi potrebnimi pripravi za merjenje in opazovanje vremenskih pojavov, ki jih

observator po radiju sporoča v Sarajevo in v svet. Šeferja je obiskovalo v tedanjih časih le malo planincev, a sedanjega observatorja obiskujejo cele kolone smučarjev in planincev, ki izkoriščajo bližino vseh sedmih okolnih planinsko-smučarskih domov.

Za sestop smo si izbrali dolgo snežišče, ki pod observatorijem pada na severno stran. Smuk — in že smo bili med borovci pod Kotli, našli v labirintu hodnikov med borovci zaznamovano »Josipovo stezo«, ki me je spominjala na vzpon pred dvajsetimi leti. Zanimalo me je ime te steze in zvedel sem, da je med sarajevskimi planinci deloval naš rojak Hinko Jezovšek, ki je bil svojevrsten planinec. Bil je krepke, orjaške postave in mu ni bilo dosti do sprehajanja po položnih poteh in stezah Bjelašnice. Ni imel rad ovinkov, ampak jo je najraje ubral čez drn in strn naravnost na vrh. Tako je bilo tudi s to stezo, ki je uspeh njegovih nešteti obiskov Bjelašnici, na kateri je skupaj s prijatelji Jožeti na Jožefovo proslavljal imeniten god. Takrat so po Jožetih krstili to stezo, ki pada po strmih grapah, a se sredi Radove šume položi. Od tu smo prišli na potko in jaso, kjer je bil začetek gozdne železnice.

Ni mi bila sreča naklonjena, da bi bil pri otvoritvi observatorija. Ves teden je bilo slabo vreme in tudi v soboto, ko smo se odpeljali v Ilidže, nas je pošteno pralo, toda ni nas moglo odvrniti od naše namere. Na Velikem Polju se je od nas poslovila skupina, ki je morala prenočiti v Hrasniškem stanu, mi pa smo nadaljevali k planini Javornik. Če nas ni močil dež, pa so nas močile deževne kapljice, ki smo jih stresali z vej in drevja na glavo ter za vrat. Koča na Javorniku stoji sredi krasnih gozdov na višini 1336 m tik ob bistrem izvirku. V tej gozdni globini planince gozd ni obdaroval samo s svojim mirom, ampak mu poklanja list življenja, če ga ume čitati. Tu nihče ne moti divjačine, ker je lov prepovedan in planina sploh pod zakonom o varstvu narave. Le volkovi tega zakona ne poznajo in napadajo lahkonožne srne, goneč jih v mehak sneg, kjer postanejo njihov plen. Pripovedujejo, da je tod dosti medvedov, ki pa niso nevarni človeku in živini. Bosenski medvedje se hranijo s plodovi gozdnih rastlin in listjem, ko pa hruške dozorevajo, tedaj se gostijo z njimi in naredijo sadnemu drevju veliko škode.

Prebudilo nas je krasno jutro in prej kot ostali sem odšel iz koče po markirani stezi, misleč, da bodo tudi ostali tovariši prišli skoraj za menoj. Ko sem prišel iznad gozdne meje do pastirskih stanov Karamustafine čajire (to pomeni Črnega Mustafe livade), se mi je zablistalo v možganih: tovariši so se pogovarjali, da bodo ubrali pot naravnost na vrh Bjelašnice v smeri, ki jo bo pokazal po zemljevidu usmerjen kompas. Trenutno mi je bilo žal, da nisem bil potrpežljiv in jih počakal pred kočo. Pozneje sem zvedel, da so tudi oni prišli k otvoritvi s polurno zamudo. Odločil sem se, da tudi sam krenem naravnost proti vrhu, ki ga je pokrivala kapa nepro-

dirne megle. Prečil sem pod grebeni melišča in grape, plazil se skozi grmovje, sledil sledovom kozje steze in prišel do mesta, ki sem si ga od daleč izbral za vzpon naravnost na vrh skozi meglo. Po grapi in čez kratke pragove sem prišel na vrh in sem zaman tipal v megli za observatorijem. Le skozi meglo od nekje precej daleč mi je veter prinašal glasove ljudi, ki so se zbirali pri observatoriju, in obenem me je s svojim hladom podil v zatišje na sonce. In to je bilo prav, kajti moral sem dol pod megleni klobuk, da bi videl, kje sem. In pod vrhom sem stal ob Lokvanjskem jezercu — mlakuži, ob kateri sta mlada pastirčka pasla čredo ovac. Od njiju sem zvedel, da sem bil na vrhu Velike Vlahinje (2057 m), od katere bi lahko sledil po grebenu stari markaciji na Malo Vlahinjo (1930 m) in od tod do observatorija na Bjelašnici, toda hodil bi dve uri. Ker sem že zamudil otvoritev, sem krenil na Sitnik in se tam ogrel v zatišju zidov planiskega doma v toplem soncu. Od tod sem krenil mimo Mrtvanjskih Stanarov na Gradino in v Pazarić.

V sredi jesenskih dni nas je gnala v planino skrb, da ob pravem času napolnimo drvarnico doma na Hranisavi z drvmi. Skoraj bo padel sneg, so dejali, in dom moramo pripraviti za sprejem smučarjev in planincev. Prenočili smo pri gostoljubnem Dragu na Mrtvanjskih Stanarih in zarana krenili mimo Gornjih stanov na vrh Hranisave (1967 m). Dan je bil prekrasen, zrak čist, da so se videle najbolj oddaljene gorske skupine zelo ostro. Razgledovali smo se in nosili drva v koč, kjer smo napolnili drvarnico. Koča na Hranisavi je zgrajena na svojevrsten način — pač zaradi vetra in snega. Njena streha ni visoka, slemenasta, ampak ravna in pločevinasta, da prestreže čim več padavin, ki se odtečejo v cisterno v koči. Sicer na tem vrhu ni nobene vode. Okna so majhna, le tolikšna so, da puščajo v prostore najpotrebnejšo svetlobo, ne pa vetra in mraza. Debeli, kameniti zidovi so obloženi s škodlami, da bi zgradba vzdržala sunke silnih viharjev in da mraz ne bi prodril v notranjost.

Ko smo opravili svoje delo, smo se spustili z vrha Bjelašnice za več kot tisoč metrov nižje k novemu planinskemu domu »Na Šavnikih« (940 m), ki je štirinadstropna stavba, urejena kot hotelsko podjetje. Dom ne bo samo za planince in smučarje, ampak za vse one, ki ne morejo in ki ne utegnejo na visoke vrhove. Požrtvovalni člani planinskega društva »Bjelašnica« s tov. Ibrom Kapetanovićem na čelu so zgradili na planini Bjelašnici sedem planinskih domov, osmi pa je v gradnji na planini »Pod Gradinom«, kjer stoji prva planinska kočica zgrajena po vojni, premajhna za sedanji obisk planincev. Ob vse večjem razmahu smučarstva v Bosni je treba računati na katero večjo smučarsko prireditev tudi na Bjelašnici, n. pr. alpski smuk z vrha Hranisave. Stara kočica, ki je bila zgrajena na pobudo prvega predsednika planin. društva »Bjelašnica« tov. Jože Engla, pa bo lahko še vedno služila mladim planincem.

OKROG TRIGLAVA

(Konec)

II. Od Soče k Savici

n zares! Ko sem zarana odhajal iz gostoljubne hiše, je bilo nebo kakor ubrisano, zrak osvežen, gore čiste. Prazniško jutro velikega šmarna. Višinski cilj mi je bil Veliki Bogatin, a ta je bil še daleč in visoko. Od Soče s koto 468 m se mi je bilo povzpeti na dvotisočak, točno za 1540 m, torej zavzeti isto višino kakor iz Vrat na Kredarico, prej pa je treba prehoditi še dolino Lepeno in goriško plat Komne. Bogata enodnevna perspektiva, ki jo je bodrilo sijajno vreme. — Najprej navzdol k Soči. Tu bi je ne mogel zvati reko, zakaj teče v tako globokem, tesnem skalnem koritu, da bi jo prožen mladenič s primernim zaletom lahko preskočil. Zaradi ceste se pne nad njo mostič. Menda nima nobena naša reka tako raznolične struge in tako menljive struje. Dobro jo značijo verzi Gregorčičeve ode: »Tvoj jek je živ in je legak, ko hod deklet s plamine / in jasna si ko gorski zrak / in glasna si ko spev krepak / plaminske je mladine.« Ali pa: »Kako glasno, ljubo šumljaš, ko sred gora še pot imaš.« Ko pa pridere na ravnine, jo živa radost mine — trudno leze in počasi.

Sočo — tu bi ji lahko dejal Sočica — sem prekoračil in stopal dalje po gladki cestici v Lepeno. Srečaval sem domačine, hiteče k zjutranji maši, večidel kolesarice. Nikjer ni strnjene vasi, ampak samo raztresene koče in kmetije med skrbno obdelanimi njivicami. Žito tu menda ne uspeva, pač pa turščica, fižol in čompa, kakor pravijo Trentarji krompirju. — Opazil sem, da so dimniki postavljeni zunaj hiš, menda zato, da peč bolje vleče ali pa da bi se ostrešje ne vnelo.

Uro hoda drži cestica lepo po ravnem, nato pa se v ključih dviga proti dolinskemu zatrepu. Nekaj kmetij je še v višini ok. 700 metrov, ostali sta tudi dve večji stavbi iz vojne dobe. Zlasti ena je trdno zgrajena in dobro ohranjena, nad vrati z napisom: Chi osa, vince (Kdor tvega, zmaga), geslo, ki se je za onega, v čigar jeziku je napisano, izkazalo, da je problematične vrednosti. Menim, da bi se dala tu urediti ugodna postojanka za letovišçarje ali prebolevnike ali pa za kak počitniški dom. Zakaj bi pustili, da nekaj prepade, kar se da še vedno z manjšimi stroški rešiti, kakor če bi se moralo novo graditi?

Tako sem zložno kakor na zjutranjem sprehodu prešetal idilično dolino. Poslej se je pričela vzpeta hoja po nekdanji vojaški tovorni poti na ronkih strmega Kaludra. V nešteti vijugah se dviga više in više, ves čas po gozdnatem pobočju. Prijetno tišino moti le ščebet ali frfot kake ptice in pa škripot mojih podkovanecv. Kar začujem iz višine čudno hreščanje, kakor da se premika tovorni voz, zavrt s

coklami. Po tako razdrapani poti vendar ne more nihče voziti, sem domneval. Škrtajoče vozilo se bliža in izza ovinka se pojavi Trentar, ki vleče za seboj nekake samotežne sani, tako imenovane vlake, obložene s težkim tovorom, s cementno opeko. Priletni možak mi pove, da spravlja v dolino strešnike, ki jih je nabral gori na prevalu, kjer stoji opuščena vojaška stavba, in da si bo doma pokrtil streho, ker so ji škodle že preperеле. Dejal je, da je prazne vlake laglje vlekel vkreber, kakor jih cijazi sedaj navzdol. Njegovi želji po cigaretah sem rad ustregel, izdatnejšega okrepčila pa žal ni bilo v mojem nahrbtniku.

Enakomerno koračenje mi je že jelo presedati. Ovinki so prihajali vedno krajši, znak, da se bližam prevalu. In lej, gozd se razredči v jaso in pojavi se betonska stena.⁸ Na njej je še čitljiva višinska kota 1256 m in napis »teleferica«. Tu je bilo temenišče vzpenjače, katere dolinska postaja je bila doli v lepenskem kotu. Če bi še obratovala, bi se bornemu Trentarju ne bilo treba mučiti z okornim vozilom po grapavi poti. Tu sem malo posedel — saj sem imel že debele tri ure hoje za seboj — v prijetni zavesti, da sem zopet v višinskem svetu in da mi ni več daleč do planine v Duplju in do Krnskega jezera. —

Utro na dupeljski planini, utrt prostor, steptan od parkljev goveda in drobnice, debelo potrošen z gnojem, priča, da je planšarija obljudena, čeprav je bilo krog stanov vse tiho. Vstopim v glavni stan, v sirarnico, kjer je posedala zgolj moška družba. Menda so čakali kosila. Starešina mi vljudno dovoli, da se pri njih odpočijem. Za krepčilo sem dobil skodelo hladnega mleka, ki mi je šlo kot drugi zajtrk prav dobro v slast. Velikanski bakren kotel v kuhinji, v shrambi pa skladanice s hlebi presnega sira pričajo, da sirarna krepko deluje in da bo nekaj sto hlebov, do 10 kilogramov težkih, dobavila lastnikom, kmetom Lepencem in Sočanom, da jih bodo kot tolminski sir razpečali v svet. Če bi mi bilo časa ne prebitek, bi se bil dal rad poučiti, kako se pripravlja ta mlečna dobrina, ki je Tolmincem eden glavnih pridobitkov njih planšarstva. Ker se mi je le preveč mudilo, sem se po kratkem odmoru poslovil od zgovornih planšarjev.

Z viška sem pozdravil zeleni dragulj te kamnite puščave — Krnsko jezero. Tolminsko planinsko društvo baje namerava zgraditi tu kočo večjega obsega. Prav takó, samo da bi si izbrali za stavbišče prostor, kjer stavba ne bi kazila spokojne krajinske slike. Ljudska oblast naj bi to idilično jezercé in krog njega pas, nekaj sto metrov širok, zaščitila kot prirodni park. S tem bi opravila smotrno kulturno dolžnost.

Na tem zavinku sem končal prvi lok svojega triglavskega obhoda in nastopil sem povratek po poti, ki jo poznam že z nedavnega pohoda na vrhunskega čuvarja te pokrajine, na Krn.⁹ V zložnem vzponu sem v pičli uri dospel do opuščene zidanega taborišča in

⁸ Gl. članek »Turizem v Gornjem Posočju« s sliko te stavbe v Slov. poroč., 18. jun. 1952.

⁹ Gl. Plan. Vestn., 1951, str. 302.

skladišča. Golo zidovje z razpadlimi strehami bi se dalo še vedno porabiti za planinsko odpočivališče, morda celo za zračno zdravilišče; seveda bi se moralo v tako delo vložiti precej kapitala. Nadaljnja hoja po tej skaloviti pokrajini je dokaj enolična. Pot se vije v dolgih ovinkih proti daleč vidnemu znaku na sedlu, k nekdanji mejni stajarnici. Spotoma nisem srečal žive duše. Zato pa me je, ko sem pristopil k opuščeni stražnici, iznenadil prijazni pozdrav znane mi člana izletniške družbe, v kateri sta bila tudi dva mlada Američana, vidno zamaknjena v veličastni razgled na goriško stran. Družba je bila prišla iz koč na Kraju — ali, kakor se sedaj imenuje, iz koč pod Bogatinom — le na oglede, nobeden pa ni bil pri volji, da bi se z menoj dvignil še na Veliki Bogatin, čeprav je tako vabljivo mikal na svoj sončni vrh.

Moral sem zavzeti ta Zlatorogov dvotisočak, sicer bi si očital, da na vsej krožni turi nisem pohodil nobenega pomembnega vrha. Z željo: Na svidenje! sem se poslovil in mahnil v breg. Na predsedljaju med obema Bogatinoma sem odložil nahrbtnik, ga potaknil stran od steze v slečje in se povzpел na sijajni vrhunec. Kdor nima visokoplaninskih načrtov in se hoče razgledati le po Komni in bohinjskih gorah in dalje po Julijcih od Triglava tja do Krna, ta naj poleze vsaj na Mahavšček, kakor pravijo Bohinjci Bogatinu. Ne bo mu žal. Malce inako mi je bilo v mislih ob pogledu na sivi Triglav, ki sem mu bil lani opravil svoj poslednji poset.

Nazaj grede sem komaj iztaknil nahrbtnik, skrit v slečju. Ker je oboje temnozeleno in sem že nekam brljav, sem se pri tej nepriliki zavedel učinkovitosti mimikrije. — Da bi čimprej dospel v kočo, sem si nizhod krajšal s prečenjem. Presenečen sem obstal vrh snežišča, kakršnega na Bogatinu nisem poznal. Da bi imel dolgo gorjačo ali pa cepin, bi se bil stoje gladko podričal navzdol. Palica, in še ta z otopelo konico, pa mi je slabo rabila. Zdrknil sem in tako na pol sedé na pol leže dričal po gladki strmini. Kolikor se je dalo, sem zdrk zaviral s petami in rajdal v loku na desno, da bi tako čimprej pridričal na rob, pokrit z ostrim gruhom. Zakaj po srenasti strmini drseti sede ali leže kakih 30 metrov nizdol bi bila precej kočljiva zadeva. Obleka mi je ostala cela, začutil pa sem, da z desnico nekaj ni v redu. Ko sem pristal in bil zopet pokončen človek, sem opazil, da mi roka krvavi in kaže nekaj hudih prask. Muditi bi se bil moral; da bi bila roka godna za obvezo — nekaj take »apoteke« imam vedno v oprtniku — a ni se mi hotelo čakati. Za prvo pomoč si praske oterem s snegom, nato pa mahnem s krvavečo roko dalje. Narava že sama poskrbi, da se krvavitev ustavi. Kmalu sem začutil na roki kakor strjeno rokavico in s tako sem prispel pod krov Bogatinske koč. Tam sem si roko izmil z mlačno vodo in krvava prigodba je bila pri kraju. Zadovoljen sem bil, da se mi ni pripetilo kaj hujšega. Planinci, zlasti starejših letnikov, če niste primerno opremljeni, ogibajte se strmih snežišč, če hočete odnesti celo kožo!

Stopil sem v »dvorano«, v jedilnico, prenapolnjeno z veselimi gosti. Znanci z Bogatinovega sedla me povabijo, da naj prisedem.

Pozorni Američan je takoj opazil okvaro na moji desnici in v nekaj trenutkih sem imel nalepljena dva obliža. Take usluge bi mi domačin ne mogel izkazati, ker pri nas še nimamo sličnih higienskih pomočkov, kakršne ima Američan kot nujno potrebščino s seboj. Vse to se je zgodilo naglo kakor na vrat na nos. Prav tako odrezno brez okolišenja sem se pozornemu planinskemu tovarišu zahvalil.

Med gosti je vladala vedra ubranost. Pevska družina iz Bohinja je bila semkaj napravila svoj prazniški izlet. Pod vodstvom spretnega dirigenta je ubrano pela narodne in umetne pesmi. Očividno je na pevce in pevke ugodno vplivala tudi prisotnost poznanega glasbenika prof. R., bohinjskega rojaka. Dobro mi je delo, da sta resna Američana bila priči, kako se zna naš človek, sproščen vsakdanjih skrbi, kulturno vesti in dostojno zabavati. Če bi se v planinskih kočah slišalo vselej tako petje, bi se pač nihče ne mogel pritoževati zaradi »hrupne zabave«.

Prijazna oskrbnica mi je bila odkazala zadovoljivo ležišče. Tako sem, rešen tudi teh skrbi, najprej posedel zunaj koče, kjer sem motril lep planinski prizor. Marogasto govedo, vračajoče se s paše, se je v obširni kotanji zbiralo na večerni miting. Škrobotanje burrovžev in zateglo mukanje lepo rejenih prežvekovalk je za moje uho najpreprostejša, čeprav disharmonična planinska simfonija.

Beštri bohinjski pevci so odhajali, jaz pa za njimi do razpotja, kjer sem krenil proti komenskem Domu, da bi videl, kakšno življenje utriplje v tem ponositen planinskem gostišču. Prostorna razgledna dvorana je bila dobro zasedena, eno omizje so zavzemali gostje, francosko govoreči. To je bila družba alpinistov, ki so bili kot gostje naše Planinske zveze prišli k nam v posete. — Že je legal mrak na Bohinjsko jezero, ko sem se še ob sončnem zatonu vračal v svoj večerni in nočni dom. Kar prilegel se mi je počitek po več ko osemurni podnevni hoji.

Po mirno prespani noči sem nastopil zadnjo etapo svoje obtriglavske ture — sestop v Bohinj. Le za malo časa sem posedel na razgledni točki, za nekaj korakov odmaknjeni od pota, na temenu nekdanje vzpenjače, da sem užival prelepi pokrajinski prizor, ki se od tu razgrinja gledalcu: vsa bohinjska kotlina s smaragdno gladino spokojnega jezera, nad njim pa sive pečine Pršivca in Vogarja. — Vijugasti kolovoz po gozdnati rebri nizzol sem si izdatno krajšal po prhkkih bližnjicah, tako da sem bil že v 50 minutah na dolinskem dnu.

Zdaj pa k slapu Savice! Nekaj let je minilo, odkar sem bil zadnjič pri tem prirodnem simbolu naše romantike. Močno shojena steza mi je kazala, da je Savica še vedno priljubljen cilj izletnikom, prava »pièce di résistance« za njih estetski užitek. Prevzemala me je zla slutnja, da je ta naravni fenomen utrpel kaj škode na svoji prvobitnosti, ko so odtok Savice porabili za napravo velike hidrocentrale. Ali slutnja se hvala bogu ni uresničila. Kar odleglo mi je, ko sem videl vodni curek še vedno v mogočnem navalu in da je voda iz kipečega tolmana po koritu, izklesanem v pečevju, tako odpeljana, da kar nič ne moti celotnega vtiska. Sedel sem na klopico v novo-

zgrajeni leseni lopi. Samotarsko sem se vdajal mislim, ki so se mi vzbujale ob tem veličastnem prizoru. Že našemu prvemu poetu Vodniku je bila Savica pobuden vrelec kakor Hipokrena grškim pesnikom. »Grem visoko pit Savico, lepih pesmi hladni vir«, poje sebi v »Napitku«, v odi »Na Vršacu« mu je »mati pevske umnosti — šola zdrave treznosti.« In naš pesnik prvak je v svojem epičnem umotvoru vrhunec dejanja — Črtomirov krst — predložil v nedosežno lepo opisanem prizoru prav tu ob slapu Savice. Še vedno »grmi slap v ušesa«, še vedno »bolj spodaj lena voda razgraja in bregove stresa«, še vedno »skale podkopuje in drevesa« in večne veljave je deležna klasična primera »Tak se zažene, se pozneje vstavi mladenič.« Ob takih mislih te obdaja občutje, kakor da moliš v prirodnem svetišču, čigar tabernakelj, svetostni arkanum, je ta skrivnostni kotichek slovenske zemlje.

Koliko rojakov in tujcev je semkaj romalo že v oni dobi, ko je bil Bohinj še »terra incognita«, in ko je bilo potovanje v Bohinj kakor odprava v daljno neznano deželo. Tako občutje je navdajalo ljubljanskega potopisca, člana družbe, ki se je bila v mesecu avgustu l. 1845 po naporni vožnji v enovprežnih vozičkih pripeljala z Bleda v Bohinj in kako nebeški užitek so doživeli ob izviru Savice v zadoščenje za prestane neprilike.¹⁰ — Dvanajst let prej, l. 1833, je bil tu slovenski pisatelj, sotrudnik Kranjske Čbelice, dr. Miha Tušek. Slikoviti prizor je sicer resnobnega botanika tako prevzel, da si je dal duška v vznesenih besedah: »Slap kakor tudi vsa bližnja pokrajina očituje nekaj lepega in vzvišenega, kar se v taki obliki strnjeno ne more zlepa kje drugje videti. Zares se moramo čuditi, da se ni našel slikar za to krasoto.«¹¹ Tušek omenja tudi kamniti spomenik, ki ga je bil dal l. 1807 postaviti baron Žiga Zois, lastnik bohinjskih plavžev in fužin, v spomin na obisk nadvojvode Janeza. Ta spomenik iz belega marmorja še vedno stoji na svojem mestu; žal, da mu je vandalsko kladivo oskrdalo nekatere besede latinskega napisu. Zdaj se da besedilo »Ioanni Archiduci Austriae geognostae origines calcarei alpini scrutanti ad fontem Savi VIII, Iduum Julii MDCCCVII d. d. d. Zois metall. Bochinens. cultor« brati le še s konjekturami, kakor se glasi filološki izraz za popolnitev nečitljivih ali izpuščenih besed. Domači klesar se je bil na kamnu ovekovečil s slovenskim podpisom: Lenard Kelbel is Bohinjke Bele šekal. Naj bi vsaj organi sedanje ljudske oblasti čuvali spomenik, čeprav je le še torzo; saj ga je dal postaviti mecen slovenske preporodne dobe, mentor pesnika Val. Vodnika.

Le malo časa sem mogel samevati. Dospela je družba francoskih alpinistov, ki sem jih že prej ta dan videl na Komni. Kar onemeli in ostrmeli so ob nepričakovanem prizoru. Cicerone jim je bila brhka

¹⁰ Heinr. Costa, Reiseerinnerungen aus Krain, str. 175—188.

¹¹ Die Woche in und der Triglav. Ill. Blatt, 1833, Nr. 46.

Slovenka, dozdevno akademičarka, ki je vzhičeni družbi v francoščini tolmačila značilnosti zavzetnega prizora. Lahko bi jim bila povedala, da je njih davni rojak Baltazar Hacquet kot prvi dognal, da je Savica odtok Triglavskih jezer, ki jih je bil naštel osem, da iz zadnjega ali osmega izgine pod zemljo, nadaljuje svoj tek v podzemeljskem rovu in naposled pri luknji, Savici imenovani, zopet na dan pride. Če nastopi kdaj hud mraz, zamrzne ta luknja za toliko časa, da drevje ozeleni; tedaj pa led v zamrznjeni luknji s tako silo razpoči, kakor da se je top sprožil.¹² — Živahni Francozi so seveda večkrat naperili svoje fotokamere, da jim bodo posnete slike mil spominek na ta obisk. Član te družbe, možak s črno brado, pristrizeno à la Mefisto, mi ostane v trajnem spominu. Če bi ga še kdaj srečal, bi ga takoj spoznal kot onega, ki je s posebno pozornostjo skušal čitati napis na Zoisovem kamnu in ki sem mu ga jaz tolmačil. Te le zadovoljuje, če znaš latinski in naletiš na človeka, ki se zanjima za tak napis, da mu ga pojasniš.

Z občutjem božjepotnika, ki je opravil pobožnost v prirodnem svetišču, sem se vračal v dolino. Ko sem si v Domu Savica še ogledal veliko Hodnikovo sliko, panoramo Triglava, sem odkorakal po hrpavi spodnji cesti v Ukanco. Ni se mi hotelo, da bi se pomudil v »Zlatorogu«, še manj pa, da bi tam čakal avtobusa. Rajši sem krenil na nasprotni breg, koder drži bolj samotna pot v Staro Fužino, vedno tik nad jezerom. Novodobni pustinjaki taborniki so si tu in tam postavili šotore, da v njih letujejo, si sami pripravljajo hrano, se sončijo in kopljejo v dozdevi, da se tako vračajo k prvotnemu načinu življenja. Po vodi pa križarijo čolni, kajaki, sandoline in dušetopke. Bohinjsko jezero, nisi več tako pokojno, kakor si bilo v Črtomirovih časih! Budna ljudska oblast menda ne bo nikoli dopustila, da bi kdaj kaka motorna ladja brazdala po mirni jezerski planini.

Še predpoldne sem stopil v prijazni poletni dom sošolca Janka. To mi je bil najskladnejši zaključek moje subalpinske ture. Ko sva se pri frugalnem kosilu kot staromodna planinca razgovarjala o tem in onem, me je prijatelj v dežju pospremil na avtobusno postajo pri Sv. Janezu. Dobra volja me je skoraj minila, ko sem se moral s komolci boriti za sedež v samodrču. Naši izletniški kolektivi bi prav nič ne utrpeli svoje svoboščine, ki jim jo vsak privošči, če bi bili obzirnejši do sopotnikov ter s tem pokazali, da so olikani člani naše družbe. Kar odleglo mi je, ko sem se na Bistrici izmotal iz hrupne gneče in vstopil v železniški voz, kjer sem se zlahka zopet sprostil.

Vlak je odbrzel mimo Ajdovskega gradca, bajne Črtomirove trdnjave. Meni pa so misli uhajale nazaj k Savici, na Komno in Bogatin, na Krnsko jezerce, k Soči, »Julijani«, na Luknjo, v Vrata in k Peričniku, kakor da so mi to jagode krožnega »gorskega venca«, ki sem ga v zadnjih treh dneh prehodil — okrog Triglava.

¹² Hacquet, Oryctograph. Carniol. I, str. 14—16.

NA MEJI SLOVENSKE DOMAČIJE

(Konec)

III. Čez Karnske Alpe

Nassfeld je važno sedlo v Karnskih Alpah. Za Pločo nad Muto gotovo najpomembnejše. Veže neposredno Ziljsko s Kanalsko dolino. Tudi tam čez so Napoleonomi vojaki nekdanj prodirali iz Italije proti severu. Omenil sem že, da je bila prav na Nassfeldu tedaj huda bitka. Pred mojo »vojsko« so se Lahji pravčasno umaknili in jaz sem imel na robu nassfeldskega sedla nakladalnico žičnice, ki je bila od tam napeta nad prepadi in poljem naravnost na vojni kolodvor v Dropolju. Čim sem se s kolodvora le ozrl navzgor mi je ostalo oko na sedlu in na razoranih vrhovih njegovih sosedov Konjskega Špika in Gartnerkofla (slovenskega imena nisem staknil nikjer!). Prerastla sta ga za več kot sedem sto metrov.

Ne najbližja, pač pa najlepša je pot na Nassfeld skozi dolino potoka Rudnika. Svet se polagoma dviga. Ko se privije iz gozda na travnato plan, kjer se le poedine razmršene smreke še upirajo viharjem, se nasmehne turistu Visoki vrh, 2057 m, ki kraljuje nad Radnjo vesjo. V njegovem okrilju sta tudi Radnjeveška in Dropoljska planina, ki poleti z živino vred prevzameta vse mlajše vaško prebivalstvo. Sam nisem vedel, kdaj sem po cvetočih travnikih in ob ljubkih jezercih, pravih planinskih očkih, dosegel sedlo in kočo.

Divji je svet tam naokoli. Samo pečevje in skromno ruševje ga obdaja. Redek je osamljen macesen, okleščen in razčehnjen planinski upornik, borec z vetrovi in vremenom. Zato pa je cvetje toliko bujnejše. Ni vabljivo zgolj zaradi pestrosti barv in oblik, prijatelja rastlinstva navdušijo cvetke, ki jih je redkokje najti, na Nassfeldu in bližnji okolici pa so doma.

Predvsem iskana botanična redkost je vulfenija, *Wulfénia carinthiaca* Jacq., toliko čislana zaradi prekrasnih temnomodrih cvetov in njene redkosti. Ziljani ji pravijo pasji jezik. Je to zelnata rastlina iz rodbine črnobin, *Scrophulariaceae*, ki zraste do pol metra visoko. Cveti, tudi vijoličastomodri, so razvrščeni v dvoredni grozd. V cvetu sta le po dva prašnika. Liste, do 1 dm dolge in debelo narezane, ima podolgaste, narobejajčaste, ki se zožujejo v kratek pecelj. Cvete meseca julija, ko je v dolini visoko poletje. Vulfenija je hčerka terciarne dobe. Nahaja se edinole na Nassfeldu in njegovi okolici, najraje v Gornjskih Skaloh. Sorodnice ima v Evropi samo v Albaniji, v Aziji pa na Himalaji. Ime je dobila po znamenitem botaniku, jezuitu Wulfenu, ki jo je 1771. leta našel v nassfeldskem predelu Karnskih Alp. Umrl je 1805 v Celovcu. Napisal je nekoč zelo cenjeno delo »Flora Norica«.

Povsod naokoli pisano cvetje in sočno zelenje v svetlem, rdeče okrašenem skalnem okviru, nad menoj jasno nebo do daljnega sinjega obzorja, nagubanega in narezanega, to so nepozabna doživetja! Kar prijel bi bil Visoke Ture z Velikim Klekom in njegovimi belimi sosedi. Slovenske planine se z Nassfelda ne vidijo.

Danes je na sedlu, 1513 m visoko, oskrbovana planinska koč. Planinskih zavetišč — kot že omenjeno — se vzdolž vseh Karnskih Alp po oživiljenih planinah ne manjka. Onstran Visokega vrha je spet planinska koč, na sedlu Ploči pa celo planinski hotel. To vse na avstrijski strani.

Tri ceste prečkajo Karnske Alpe. Ob njihovem začetku čez Kreuzberg v višini 1638 m, sredi čez Pločo, 1370 m ter v spodnji polovici čez Nassfeld, 1513 m visoko. Med manjšimi prehodi iz Spodnje Ziljske doline v Zgornjo Kanalsko je pot ob zahodnem vznožju Ojstrnika. Iz Gorič čez Loče in čez obe njuni planini na greben. Ali iz Blač po Hudourniški soteski navzgor na isto pot. Onstran se spusti na Ukovsko planino in od tam v Ukve ob Beli. Pozabiti pa ne smemo, da teče po grebenu državna meja!

Prelaz Nassfeld je izhodišče tur na Konjski Špik in na 44 m nižji Gartnerkofel. Žal nisem nikdar imel prilike, da bi bil zlezel na ta ali drug vrh. S Konjskega Špika je posebno lep sestop skozi romantično Zeleno Krnico v šumni Radnjeveški jarek in čez dolino nazaj do ceste ali železnice. To sem izvedel v Šmohorju.

Voda drvi v dolino vsepovsod tako s Karnskih kot z Ziljskih klancev. Premetava kamenje, pada čez stene, se rine med pečmi in žubori skozi hoste in čez travnike Zilji v naročje. Slapov je tam naokoli na izbiro, večjih in manjših. In koroške vode prinašajo iz gora zlata zrnca. Že pred 2400 leti so po njih spirali zlato. Voda z lažjim peskom je odhitela po žlebiču, v zarezah pa je ostajal težji zlati prah.

Kasneje so v to svrho uporabljati široke in plitve lesene krožnike. Zajeli so iz struge pesek in ga tik pod rečno gladino urno sukali iz roke v roko. Deroča voda je pri tem odplavila pesek in zemljo čez krožnikov rob, težja zlata zrnca pa so ostala na krožniku.

Ta stara navada je živela v Dropolju in v Radnji vesi še pred sto dvajsetimi leti. Spiralci zlata so stikali za njim po hudournikih in v sami Zilji. Cigani so to počenjali še konec preteklega stoletja.

Ko sem o tem pripovedoval svojim vojakom, sem kasneje marsikoga zalotil, ki je po obeh metodah skušal posnemati stare koroške iskalce zlata. Ali se je komu sreča nasmehnila, nisem čul nikdar.

Povedal pa vam bom drugo storijo, kako je sreča spremljala mojega gorskega spremljevalca Mihajla. Bil je sin ruskih step. Kot jaz je tudi on zamenjal fronto z Ziljsko dolino. Dolga je bila njegova pot preko ujetniških taborišč od Dnjestra do Zilje. Kako se je primazal na moj vojni kolodvor, še danes ne vem. Našel sem ga že tam in obdržal sem ga. Bil je neutrujen pešec, odlikovala ga je velika ljubezen do planin. Dobrodušni ruski kmet je postal moj potni maršal.

Zgodilo se je, da je v idilični mir ljubke ziljske pokrajine, slastnih koroških cmokov, rujnega šilherja in neugnanih dunajskih letoviščark nenadno bušnila vest o radostnem odkritju natrpanih laških kavern onstran Nassfeldskega prelaza. Kaj sem hotel? Služba je služba! Spet je bilo treba iti na pot. In šla sva z Mihajlom po službeni potrebi. Jaz s palico in pištolo, on s palico in nahrbtnikom. Smer naravnost po cesti na sedlo.

Zlato junijsko jutro. Dobra volja na nebu in na najinih obrazih. Vse je šlo v redu tja do zadnjih dropoljskih koč. Kokodajsale so kokoši, psi so lajali in ženske so naju radovedno pozdravljale.

Kar kot od strele zadet obstane Mihajlo in se pričinja križati. Vprašujoče ga gledam.

»Mačka, gospod, mačka! Niste videli? Pretekla nama je pot. Nesreča bo, gospod, nesreča! Vrniva se!«, je hitel v eni sapi in se venomer trkal s tremi prsti na čelo, ramena in prsi.

Videl sem belo mucko, ki se je bila v zajčjih lokih pravkar pognala čez cesto, da so kokoši še bolj povzdignile svoj glas.

Zasmejal sem se in potolažil sem ga. Z vidnim obotavljanjem je znova usmeril korak.

Nisva še stokrat prestopila, ko je švignil čez cesto velik črn maček.

Mihajlo je obstal sredi koraka in roka mu je spet brzela po čelu in prsih.

»Niti koraka dalje, gospod poročnik!«, me je prijel za roko.

»To pomeni nesrečo!«

Smejal sem se, Mihajlo pa bi bil najraje jokal, videč, da nisem in nočem biti njegovega mnenja.

»Vaše Prevoshoditeljstvo« in ne vem kako še vse me je nago-varjal, samo da bi ne nadaljevala poti. Nič ni pomagalo in slednjič je odločno izjavil, naj ga kaznujem, kakor hočem, on ne gre naprej.

Vživel sem se v njegovo preprosto dušo, dal sem mu cigaret in mu dopovedal, da je vojak in da vojak mora slediti ukazu. Torej greva. Naprej!

Sklonjene glave jo je ubral za menoj navkreber. Ni imel pogleda za divjo lepoto narave, ki naju je vedno bolj zajemala, obupano je zrl predse in molčal...

Utrgalo se je nekje kamenje nad cesto in zbobnelo mimo naju v dolino. Odskočil je kot ranjen ris.

»Vidite, gospod, maček! Bože, dva mačka, bel in črn! Kolikšna bo to nesreča!«

Na sedlu sva našla avstrijske jarke prazne. Tam onstran v laških so se pojavljali glasovi mojih Bošnjakov. Med nekdanjima frontama je Mihajlo stopal kot po jajcih. Bogle, ročna granata ti lahko odtrga palec! Pa če si ga prinesel tako daleč, bi ga rad še domov. Previdnost je mati modrosti!

V laških kavernah je ob obilnem plenu pozabil na mačka in na mucko. Zvedavo je brskal naokoli in ves srečen je privlekel od nekod lepo spalno vrečo. Kdo ve katera nežna roka jo je bila izročila

sinu sončnega škornja, zdaj je propadala v planinah. Prav odlična kožuhošina, izvrstno ohranjena, le na zunanji strani nekoliko blatna. Prezimila je na suhem v zavarovani kaverni.

Meni ni bilo do nje, ker na pravo fronto nisem več računal, postavačem tam zadaj je nisem privoščil, pa sem jo poklonil Mihajlu. Da ste videli te oči! Kolikšna sreča je zasijala iz njih!

In že je bil tukaj prekleti maček! Obračal je Mihajlo vrečo in iz nje so se skoraj dobesedno usipale uši. Od česa neki so tako dolgo živele? S trudom jo je treščil po skalah in se otepal po rokavih in po bluzi. Tako je pazil na snago, zdaj pa ta nemarnost! O ti vražji maček!

Pa je bila vreča le prelepa, spet jo je pobral in iztepal, potem jo je trdo povil in privezal na nahrbtnik. Če bo spotoma kaj iz nje ušlo, se bo že doma osnažil, se je tolažil. In nabral je še več drobnarij in perila in konserv, da je, kot je bil dedec, kar sopihal pod nahrbtnikom, ki sva ga za najino jedačo medtem povsem olajšala. Vina sva našla v laški kaverni dovolj, boljšega od šilherja v dolini. Kar zaplulo je po žilah. Steklenice so pokale kot granate...

Opravil sem. Ker so me tudi skladišča v Lipalji vesi že nekaj časa klicala, sva ubrala bližnjico v Kanalsko dolino. Po Bómbaševem jarku je šlo kar samo navzdol proti Pontablju. Mihajlo je stopal samozavestno kot kak ruski knez. Srečo sta pomenila mačka, srečo! Belo je črnega uničilo in le dobro je prineslo!

Človek, ne hvali dneva pred večerom! In bilo je šele visoko popoldne.

Pot se je vlekla mimo samih jarkov in tudi čez nje. Brskala sva tu, brskala tam. Mihajlov nahrbtnik očitno še ni bil dosti težak. Stikal je mož za novimi odkritji in se polagoma oddalжил od mene.

Obstal sem na neki višini in užival razgled. Karnske Alpe se na južni strani močno razčlenijo in dokaj strmo padajo v Kanalsko dolino. Proti vzhodu se postopoma nižajo. V smeri najine poti na levo je pozdravljal 2001 m visoki Žimovec. Tam spodaj naju je čakala Lipalja ves.

Zatopljen v veličje narave sem za trenutek pozabil na Mihajla. Ravno ko sem potegnil iz žepa beležnico, da si iz zgolj osebnega zanimanja začrtam tloris svojevrstne laške utrdbe, sredi katere sem stal, ravno v tem trenutku se nenadoma nekje doli utrga obupan glas: »Pomagajte, gospod poročnik, gospod poroooočniik!« To je bil Mihajlo.

Skakal in drvel sem čez skale in grme in jarke. Kaj neki se mu je pripetilo? Počilo ni nič. Granata ni. Morda se je nabodel na žico? Električnega toka tudi ni. Kaj bo? Kar neslo me je za obupajočim glasom: »Gospod poroooočniik!«

Obstal sem kot ukopan vrh nametane zemlje, doli v jarku pa je mahal, čofotal in prskal moj Mihajlo.

Samo po kuštravi glavi sem ga spoznal. Obupno je tolkel krog sebe po sivorjavi brozgi, pomešani s prstjo, listjem in vejami, podoben strahotnemu povodnemu možu. Kapa je visela na suhi veji

onstran brega, čudna prikazen pa je stegala svoje roke in hlastala po bregu, se spotikala in namakala brado v čudno brozgo, da se je razpršil roj muh, ki je veselo brnel naokoli. V čisti planinski zrak okoli mene je zavel svojevrsten ozon.

Kdo bi se ubranil smeha!

»V latrino sem zdrsnil!«, je turobno vzdiknil nesrečni Mihajlo. »Pomagajte mi, prosim, da zlezem ven, sam ne morem!«

Najprej sem se moral izkrohotali. Do prsi je stal mož v neljubem objemu. Ker pa je v strmi jarek zdrsnil postrani, sta dobila svoj delež tudi nahrbtnik in vrat.

Poiskal sem močno palico in z združenimi močmi je bil kaj urno spet na »kopnem«. Otresel se je ko moker cucek in venomer ponavljal: »Prekleti maček! Kaj sem vam povedal, gospod poročnik! Prekleti maček!«

Kako je bilo potem z njim, bi radi vedeli?

Daleč za mano je moral koračiti v dolino. Ob potoku — Winkelbach mu pravi specialka — se je slekel do kože, opral sebe in za silo obleko. Šklepetal je z zobmi, kot bi bil sprožil strojnico. Nahrbtnik z vso vsebino je žalosten sunil kar v zahrbtno latrino, obleko do čevljev in kape pa je v pontabeljskem skladišču zamenjal. Saj je šlo tedaj v vojnih skladiščih le za število kosov, ne pa za kakovost: staro ali novo. Da so se le številke ujemale!

In to je bila Mihajlova sreča v nesreči. Pontabelj ga je oblekel, Lipalja ves ga je potem nakrmila in tako sva se čez nekaj dni po ovinku mimo Podkloštra in Šmohorja zadovoljna vrnila v Dropolje. Moj potni maršal še prav posebno.

Poslej je bil Mihajlo najelegantnejši vojak na vojnem kolidvoru. Koliko zavistnih pogledov se je vsak dan zapičilo v njegovo novo monturo in brezhibne čevlje! Mihajlo pa se je samó smehljaj. Pravzaprav se mu je samo smejalo. Tako lep ni bil, odkar je nosil uniformo. Na vsako vprašanje, od kod ta čudovita sprememba, se je Mihajlo samo zagonetno nasmehnil, le redko je tudi siknil skozi zobe:

»Vražji maček!«

Pri tem je ošvrknil s pogledom razorane stene Nassfeldskega prelaza, ki so bile priče zanj tako pomembnega dogodka.

☆

Za orientacijo na zemljevidih: Blače — Vorderberg; Goriče — Görttschach; Loče — Latschach; Visoki vrh — Hochwipfel; Zelena Krnica — Grüne Kar.

PO VRHOVIH AVSTRIJSKIH IN FRANCOSKIH ALP

(Nadaljevanje)

o sestopu z vrha smo bili navzoči vsi trije pri vežbanju in in spuščanju z žično napravo in Grammingerjevim sedežem čez južno steno Rottenturma. Naši alpinisti so te metode modernega Mariner reševanja gledali že pri nas ob demonstriranju gorskih reševalcev na Komni in Turncu. Stvar je v bistvu preprosta in se moderno spuščanje ponesrečenca ne vrši več s pomočjo relativno kratkih konopnenih vrvi in droga ali po posebni Gramdingerjevi vponki, temveč s pomočjo ene ali več 60 m dolgih jeklenih vrvi, ki tečejo z navojnega vitlja, s katerega se vrv odvíja, parkrat okoli posebnega bobna iz mehkega lesa, s katerim se uravnava hitrost in enakomernost drsenja. Te žične vrvi se po potrebi lahko spojijo in podaljšajo do največje preizkušene dolžine 360 m. Jeklena vrv, debela cca 4—5 mm drsi lahko kar po skalah. Na najbolj ostrih robovih skale se podložijo preprosti kosi lesa, da se posamezne žice v pletivu ne poškodujejo. Tako je mogoče spustiti reševalca s ponesrečencem, sedečim v Grammingerjevem sedežu, ali pri težjih poškodbah v posebnih nosilih tipa »Mariner« preko navpične stene, visoke čez 300 m, v enem spustu brez prebijanja na vmesnih stojiščih. Obstajajo še drugi načini, ki jih bom sledeč vrstnemu redu vežbanja na tem tečaju opisal pozneje.

Po končanem vežbanju smo z Dovjakom in Franzem še enkrat splezali na Rottenturm po »Nordrampi« in uživali na vrhu v rdečkastih odsevih sonca za sivimi stolpi Spitzkofla. Sestopili smo skozi običajno pristopni »Schmidtkamin« in po udobni poti, obiskani tudi od drobnice, odšli v koč. Tisti dan je Dovjak sam preplezal 1.5 km dolg greben od Laserztörla, čez vrh Sandspitze (2863 m), preko Pateraturma na Rottenturm in Laserzkopf. Uroš je z vodjem tečaja Kummniggom preplezal severno steno Gamswiesenspitze (2454 m) in direktno smer v severni steni Simonikopfa (2687 m), obe ocenjeni s III. težavnostno stopnjo. Prva stena je visoka 250 m, a druga 350 m.

Zgodaj zjutraj naslednjega dne (6. julija) je več navez skupno, z njimi tudi Uroš s Kummniggom, odšlo v severno steno precej oddaljenega Hochstadla, visoko cca 1000 m in vrhom visokim 2678 m. Uroš je tisti dan vodil prvo navezo in so za smer IV. težavnostne stopnje v 1000-metrski steni rabili dobre 3 in pol ure. Še »železnega« Kummnigga je ugnala njegova naglica, da so se Urošu zadovoljno raztegovala usta v škodoželjnem smehu, ko jih je pozno popoldne vse »zlajhane« prignal nazaj na Karlsbaderhütte. Midva z Dovjakom sva ta dan malo poležala ter zaradi slabega vremena, ki je zjutraj obetal dež, pred kosilom nisva šla nikamor.

Popoldne je Dovjak odšel na planino Kerschbaumeralm (na 1900 m) pit mleko — jaz pa sem jo mahnil sam v severno steno Teplitzerspitze, v desni Ellerkammin. Z originalne smeri sem v tretji četrtini krenil v desno varianto preko dveh precej izpostavljenih previsov in krušljivih prečk na zahodni greben, nekoliko pod vrhom. Smer je težavna z dvema zelo težavnima mestoma. Z grebena sem sestopil prosto po krušljivi jugozapadni steni v zasneženi amfiteater med Teplitzerspitze in Simonikopfom ter čez sedlo Törlkopf nazaj v kočo.

Pozno popoldne se je vršilo še predavanje o vrveh in ostali opremi reševalca in alpinista, kjer pa nismo izvedeli mi trije nič novega, saj nam je o tem naš ing. Avčin dovolj in bolj obširno pisal v svojih člankih v Planinskem Vestniku.

Zvečer se je nenadoma vlila ploha med hudim treskanjem in grmenjem, ki je razsajalo pozno v noč. Dovjaka in še dveh tečajnikov, ki sta tudi odšla na Kerschbaumeralm, tisti večer ni bilo nazaj in smo o njih pač mislili, da vedrijo pri pastirjih. Res so se vrnili šele naslednji dan, le za silo osušeni po vzponu na Spitzkofl (2718 m), kjer jih je pri sestopu ujela nevihta in jih prisilila na »jeprgo« pri gostoljubnih majercih na Kerschbaumeralmu.

Sedmi dan (7. julija) je bilo na programu le vežbanje z žičnim spuščanjem ponesrečenca z Rottenturma. Uspešno izvršena akcija z improvizirano vzpenjačo, s spuščanjem z Rottenturma na sosednjo škrbino pod vrhom Laserze nas je prepričala o neverjetnih prednostih modernega reševanja z napravami »Mariner«, katero bo naša reševalna služba v kratkem dobila iz Avstrije.

Pri težkih reševanjih in spravljanju ponesrečenцев z grebenov, se v težko prehodnem terenu improvizira prava vzpenjača, po kateri se ponesrečenca enostavno zapelje na žlebastih kolescih in posebni jekleni žici z višjega grebenskega stolpa na nižjega ali pa tudi obratno. Jeklena vrv poljubne dolžine se fiksno pritrdi na obeh koncih na posebno trdno zabite kline ali s konopneno vrvjo okoli skalnih blokov, druga vrv pa služi za spuščanje ponesrečenca, ki leži v udobni vreči, obešeni na fiksno pritrjeno vrv. Pri takih načinih reševanja je napor reševalcev zmanjšan na minimum, varnost reševalcev in ponesrečenca pa povečana do največje mere.

Nevihta je popoldansko vežbanje pod Rottenturmom precej ovirala in je bilo delo pod previsom južne stene omejeno le na manevriranje z vitlji za žične vrvi in pravilnem zabijanju klinov za žičnico. Kot čisto novost zanje sem jim tisto popoldne pokazal še poseben način spuščanja po vrvi s pomočjo Grammingerjeve vponke, s katerim se vrši spuščanje pri sestopih brez nevarnosti za opekline in poškodbe, četudi je vrv mokra ali zmrznjena.

Osmega dne (8. julija) je bila sobota in v glavnem namenjena počitku. Hias Kummnigg je odšel z rojakom Rienzner Franzom, alpinistom iz Lienza, v severno steno Laserze, v direktno smer, ki je tisti dan doživela po letu 1934 šele drugo ponovitev ter obdržala tudi v

1. 1950 sloves smeri VI. težavnostne stopnje. Smer je ocenjena za prav tako težko kot direktna v severni steni Velike Zinne, ki jo je komaj teden dni prej preplezal Rienzner s Fritzem Zambra (tudi iz Lienza) v 7 urah. Imel sem priložnost spoznati več teh lienskih fantov in priznati moram, da so pravi mojstri v suhi skali, in jim jaz v tistih dneh, v začetku plezalne sezone, fizično sicer nisem bil kos, a me tudi niso ničesar novega naučili. Zdi se mi, da vsi ti fántje vse preveč ljubijo tehnične pripomočke, kot so stopne zanke, lesene zagvozde, katere uporabljajo tudi na mestih, ki jih jaz raje plezam prosto. Franzl me je pregovarjal, da bi šla še midva v steno in bi plezali v dveh navezah, a v težkih čevljih si tega norega poizkusa nisem smel privoščiti. Stena je visoka nekaj nad 600 m in v spodnjem delu kar očitno prevesna. Vse dopoldne smo ležali spodaj na travnati glavi pod steno in opazovali onadva, dokler nam nista izginila že čisto pod vrhom izpred oči, v senco vršnih kaminov.

Dovjak je medtem v družbi z lienskim plezalcem Seppom preplezal v menjajočem vodstvu Alpenraute-kamin, smer IV. težavnostne stopnje, v 400 m visoki zahodni steni Laserze.

Po kosilu mi je lenarjenje že pričelo presedati, zato sem odšel na 400 m niže ležečo planino Iselalm, kjer sem si naložil velik sveženj polen in jih nesel do naše koč. Pozno popoldne sva odšla z Rienznerjem, ki se je že vrnil s Kummniggom iz severne stene Laserze, v 150 m visoko južno steno Rottenturma, zglasno redečo in previsno poč VI. stopnje — zgornja meja. Ta je v bistvu le tehnično zanimiv plezalni detajl do skrajnosti prevesen in brez mnogih špranj za kline, visok en raztežaj vrvi, a problematičen le v prvih 15 m. Poizkusil sem ga preplezati prosto brez stopnih zank, tako rekoč »v čistem stilu«, le z dvojno vrvjo, a sem po 12 m višine, ki sem jo dosegel, lepo »spokal« in čisto v pravilnem sestopu od klina do klina vrvi izpel in splezal brez »odletavanja« nazaj pod steno. Roke komaj da so me še držale po več kot polurnem visenju in mučnem vpenjanju in izpenjanju ter zabijanju klinov. Poč je na 10 m višine za 3 m prevesna in jo tistikrat kljub mojemu trmastemu načelu »brez stopnih zank« preplezati pač nisem bil kos, predvsem spričo težkih kvedrovcev, katerih teža se pri visenju na rokah občutno pozna. Morda bi bilo zame in nas vse takrat bolj prav, da se je nisem lotil, če jemljem ta ponesrečeni poizkus s stališča »afirmacije« Jugoslovanov. Toda, žal mi ni, da sem vsaj poizkusil, kar si od ostalih 25 tečajnikov tega tečaja razen Rienznerja nihče ni upal tiste dneve. Ko so ostali tečajniki odšli v koč, je pod steno prišel Rienznerjev plezalski tovariš Toni Egger in previs s stopnimi zankami in posebnimi specialnimi dolomitskimi ter mojimi že zabitimi 5 klini, preplezal v pičlih 30 minutah. Kot drugi v navezi sem plezanje tam čez odklonil, čeprav me je Rienzner silil, naj poizkusim. On je potem kot drugi izbil tudi moje kline in mi jih pozneje vrnil. Z njunim vzponom je smer doživela šele tretjo ponovitev in mi je bilo žal, da se je nisem lotil vsaj v Dovjakovih plezalniki drugo jutro, dobro prespan in spočit. Pa drugič kdaj!

V nedeljo 9. julija je bil za opoldan napovedan zaključek tečaja. Zato sem izkoristil priložnost in z lienskim plezalcem Tonijem Eggerjem v menjajočem vodstvu preplezal dopoldne še Alpenraute kamin, smer IV. težavnostne stopnje v 2.30 urah. Skala v tej smeri je kakor menda v vseh stenah Laserze, monolitna in trdna, plezanje pa pravi telovadni užitek v svetlem in široko odprtem kaminu.

Tečaj se je zaključil brez oficialnih nagovorov, ki so bili v glavnem že izgovorjeni prejšnji večer. V tem tednu smo mi trije odnesli koristne izkušnje od plezarij v dolomitski skali, posebno pa v ravnanju z Marinerjevim reševalnim orodjem, ki pa ga žal do danes še nismo mogli prenesti na naše reševalce, ker ga pač še nimamo.

V lepem in sončnem popoldnevu smo ob 13. uri po izdatnem kosilu odšli v Lienz. Pot smo bolj predirkali kot prehodili, saj smo rabili od koč z višine 2252 m na 750 (torej 1500 m sestopa) do Tristachersee-a komaj 1 uro in 15 minut. V čudovito toplem jezeru smo si privoščili enourno kopel, ki nas je osvežila, pa nam tudi povzročila občutno lakoto, ki smo jo potolažili po kratki vožnji z avtobusom — v Lienzu.

Naše poti po gorah pa s tem še ni bilo konec. Nam trem so pripravili še posebno darilo: obisk Grossglocknerja. Ostali tečajniki so odšli z vlaki na svoje domove po Tirolski in Koroški, Hias Kummnigg, vodja tečaja, vodniški aspirant David iz Celovca in mi trije z Urošem in Dovjakom pa smo čakali na avtobus za Mölltal in Heiligenblut. Franzl mi je pred odhodom podaril v spomin na sklenjeno prijateljstvo še čisto nove »Marwa« podplate za plezalnike, ki smo si jih nabavili pri solidnem čevljarju v Lienzu še pred odhodom v Celovec.

Ob 16.30 popoldne smo se odpeljali iz Lienza po že poznani dolini Mölltal v Heiligenblut, kjer smo spet obiskali pokopališče in počastili Palavicinijev grob. Ob 19.30 smo prispeli na Franc Josefs-höhe, od tu pa peš na Hoffmannshütte (2444 m), kamor smo prispeli ob 20.30 zvečer po enourni prijetni hoji nad Pasterzo. V našem načrtu za naslednji dan smo imeli celotno prečenje Grossglocknerja s Pasterze, čez vrh Hoffmannsspitze, Teufelsturma, čez vrh Grossglocknerja na Adlersruhe in čez Grossglocknergletscher nazaj v koč. Po karti meri pot 9 km ter 1850 m vzpona IV. težavnostne stopnje in sestopa. Z upanjem na ugodno vreme smo odšli zgodaj spat, še zmerom pod dojmom velike spremembe tega dne. Ni šala biti opoldne še na višini 2200 m, sedem ur potem pa 30 km vstran, na višini 2400 m.

Zjutraj ob dveh smo bili že na nogah in ob treh smo v temi že iskali prehode med globokimi ledenimi počmi na Pasterzi. Plezanje po severovzhodnem grebenu na Hoffmannsspitze, ki je bilo v glavnem kopno z ledenimi odstavki, je bilo spričo lepega vremena pravi užitek. V prvi navezi je plezal Uroš s Kummniggom v menjajočem vodstvu, drugo navezo z Dovjakom in Davidom sem vodil

jaz. Sicer smo pa plezali do vrha Hoffmannsspitze večinoma istočasno, ker je varovanje potrebno le na nekaterih mestih. Greben z vrha Hoffmannsspitze (3721 m) na Grossglocknerscharte zahteva obvladovanje tehnike spuščanja po vrvi.

Med plezanjem v škrbino nad Grossglocknerscharte (3410 m) sem nenadoma opazil kakih 60 m od grebena, v strmem stolpu viseti v ohlapnih zankah po skalah spuščeno belo vrv... Opozoril sem na to Kummnigga. Povabil me je, da splezava do vrvi in po možnosti ugotoviva, kako je prišla tja. Na ozki zasneženi polici kakih 20—30 m pod vrvjo sem malo nato našel še zlomljen cepin. Zavaroval sem Kummnigga, ki je splezal na steber v grebenu in odmotal s skal še dobro ohranjeno, le od dežja nekoliko sprano vrv iz italijanske konoplje. Po njegovem sklepanju sta bila vrv in cepin ostanek dveh alpinistov, ki so ju prejšnje leto mrtva našli pod zapadnim pobočjem Hoffmannsspitze, prav pod vpadnico najdišča vrvi in cepina. Kako je prišlo do nesreče, takrat nihče ni mogel ugotoviti, a po našem sklepanju se je enemu od njih pri spuščanju z grebena okoli skalnega bloka položena vrv izmuznila iz ležišča, da je omahnil v globino in najbrže pri tem potegnil za seboj še spodaj stoječega tovariša. Vrv ni bila nikjer natrgana in niti najmanj poškodovana. Skrivnost bo pač za zmerom ostala nepojasnjena.

Pri plezanju proti Teufelsrahme sem opazil še eno vrv, ki je visela z visokega stolpa Teufelsturma kot bela dvojna nit čez vzhodno steno. Kummnigg nam je pojasnil, da je tudi tam prejšnje leto omahnil mlad študent pri spuščanju in so šele čez mesece našli čisto spodaj 1000 m niže na Pasterzi v ledeniški razpoki le njegove ostanke.

Kar nekam zazebe človeka in nekje ga stisne pri srcu kot pri tajan strah ali senca sovraštva do gorá, ki si včasih tako okrutno poiščejo žrtve za svojo jezo in onemogli bes do ljudi, ničevih črvov, ki lazijo po njihovih plečih...

Pod čudnim in mučnim dojemom najdenih sledov smrti smo plezali naprej na Teufelsrahme z izredno strmim slemenastim snežiščem, ki je zahtevalo precejšnjo mero previdnosti in sekanja stopinj v trdi led. Vestnost pri varovanju smo instinktivno podvojili in previdno plezali po strmem grebenskem razu, ki se šele proti vrhu nekoliko položi. Skala je trdna, nevarni so le veliki prislonjeni bloki granita, ki se pri obtežitvi včasih nevarno premaknejo. Po 8 urah zelo težavnega plezanja, s komaj polurnim počitkom na vrhu Hoffmannsspitze smo obstali natančno opoldne na vrhu Grossglocknerja. Iz globoke doline Kaisertal na jugu se je čulo opoldansko zvonjenje. S severa za Wiesbachhornom in Johannisbergom so se sumljivo kopičile temne oblačne gmote in napovedovale nevihto. V nekaj minutah se je od neznano kje pripodila megla in še naš vrh zavila za hip v sivino.

Nismo se dolgo zadrževali na vrhu. Izkušnje mojih prvih obiskov so me gnale, da sem priganjal k sestopu, ker so poletne nevihte

okoli dveh popoldne tam vsakdanja prikazen. Kummnigg je vedel za pravilo, da je treba vsako resno turo v teh gorah zaključiti do ene ure popoldne in prav nič ni bil navdušen za zamudni počitek na vrhu. V pičle pol ure smo bili na Adlersruhe (3456 m) v Erzherzog Johanneshütte, kjer smo se nekoliko okrepčali z jedjo in hladno limonado. Cene v teh kočah so izredno visoke, saj stane tu limonada toliko kot v Lienzu steklenica najboljšega piva ali skromno kosilo. Po polurni zamudi s pisanjem nekakšnega zapisnika o najdeni vrvi in cepinu ter domnevni pojasnitvi nesreče prejšnje leto najdenih žrtev, kar je uredil z oskrbnikom koč Kummnigg sam, smo odšli v laгодnem dričanju navzdol proti Pasterzi. Tisti čas je bil Grossglocknergletscher že precej gol in široke ledeniške razpoke z redkimi snežnimi mostovi niso prav nič zapeljiva preizkušnja za neizvežban nos, ki se le počasi navadi ugotavljati po barvi snega in širini slutenih razpoke varnost prehodov. Kljub temu smo bili v pičli uri na Pasterzi. Medtem se je jel iz oblakov, ki so zavili vrh Grossglocknerja v sivo zaveso, vsipati droben dež s snegom. Nam nevihta ni bila več nevarna in ob treh popoldan smo bili že v Hoffmannshütte, komaj nekaj minut prej, preden se je vlila neusmiljeno gosta ploha. Tisti večer je Grossglockner in okoliške vrhove nizko do Pasterze pobelil nov sneg, ki je zametel naše stopinje na snežiščih...

Že kar preutrudljivega preganjanja po teh gorah je bilo s tem konec in drugo jutro nas je čakala le še komaj uro dolga pot do avtobusne postaje pod velikim hotelom Franz Josefshaus. Tisto noč sem spal kot ubit, naporu zadnjih dni so mi že zlezli v kosti in iskreno sem si želel nazaj domov v našo Ljubljano počivat, počivat...

V desetih dnevih, od katerih smo jih osem preživel v gorah in stenah, sem izvršil sedem plezalnih vzponov oz. smeri, ter šest običajnih pristopov na Rottenturm in Iselalm. Menda sta jih Uroš in Dovjak prav toliko ali še več. Skupna višina vzponov in sestopov (brez avtobusne vožnje na Grossglocknerhöhe) je znesla 9250 m. Torej dnevno čez 1000 m vzponov in sestopov. Najtežji vzpon je bil oni v direktni smeri severozahodnega raza Laserze, a najnapornejši zadnji, celotno grebensko prečkanje Grossglocknerja. Ta zadnji dan smo bili na turi 11 ur s komaj enournim vmesnim počitkom, čeprav je normalni čas za to turo 10–16 ur in večina alpinistov z vodnikom izvrši ta vzpon z enim nočevanjem na Adlersruhe.

V zgodnjem jutru enajstega dne (11. julija) smo se poslovili od sveže zasneženega Grossglocknerja in se odpeljali nazaj v Lienz. V Winklenu smo se ločili od Hiasa Kummnigga, ki je odšel na svoj dom v Flatach, David pa se je odpeljal z nami v Celovec.

V Celovcu smo ostali en dan in si ogledali mesto ter se šele naslednje jutro odpeljal čez Podrožco in Jesenice domov.

V MALI RINKI

rak se je polagoma spuščal v eno naših najlepših krnic na Okrešlju. Izmučena od dolge poti sva s Stanetom le počasi koračila proti Domu. S temo vred sva vstopila pri gostoljubnem Robniku, ki je že v stari Jugoslaviji oskrboval dom na Okrešlju. Zadnje leto pred vojno sem bil njegov gost, nisva se poznala tako kot danes, saj sem bil takrat prvič na Orešlju. V spominu so mi ostale mogočne stene, ki se dvigajo nedaleč od doma, navpično v nebo. Že takrat se mi je zdel ta del Savinjskih Alp najlepší. Dogovorili smo se, da preživimo prihodnje leto več dni v tej krnici, a prihodnje leto se je pričelo trpljenje, a tudi neusmiljeni boj za biti in ne biti našega naroda. Želja se mi je izpolnila šele deset let pozneje. Deset let, kako dolga doba in vendar se mi je zdelo, da sem se včeraj poslavljaj s težkim srcem od tod! Letos sem tu že tretjič z istim namenom. Predvsem me mika Štajerska Rinka, a sreča mi ni na roko. Slabo vreme. Upam, da bo tokrat bolje. Že tri dni sva se s Stanetom potikala po stenah, danes sva pa po preplezani smeri v severni steni Ojstrice odšla s težkimi nahrbtniki preko Planjave in Konja* na Okrešelj. Vreme je bilo že ves čas res lepo in upala sva, da ostane še do konca tedna tako. Jutri bi po najinih načrtih plezala Szalay - Gerinov greben v Turski gori, nato v Mali Rinki in za konec sva pustila že tako dolgo in od tolikih zaželeno Štajersko Rinko, Režek — Modčevo smer. Čez noč se je vreme sprevrglo. Zjutraj se je podila gosta megla po vrhovih, se zaganjala v doline, se počasi vzdigovala, šele popoldne se je izgubila. Za naju prepozno. Drugi dan sva vkljub megli vstopila v Szalay - Gerinov greben. Vreme tudi tretji dan ni bilo bolje. Megla se je razkadila šele okrog desete ure in ob pol enajstih sva vstopila v Malo Rinko.

Zapustila sva nadelano pot in malo pred Turskim žlebom krenila v desno na dokaj strmo prodišče, katerega v vpadnici vrha pokriva star, umazan sneg. Kmalu sva stala na njegovem najvišjem koncu, ločena od stene z dva metra široko krajno počjo. Navezala sva se na vrv, porazdelila kovačijo in vstopil sem v krajno poč. Stena se tu dviga precej strmo in ni razčlenjena. Prvi metri so bili posebno zamudni, ker sem moral vsak stop in oprimek čistiti. Počasi, le počasi sem napredoval. Pozna se, da že toliko let ni nihče plezal te smeri. Krušljivost naju je opominjala. Kmalu mi je Stane zaklical, da je vrv konec. Zabil sem klin, pripravil varovališče in zaklical Stanetu, naj pride. Počasi se je premikala vrv. Po opisu teče smer še nadalje naravnost navzgor do črne, iz doline vidne prevese, od tam levo in desno od gladkih plati navzgor do 150 m dolgega kamina. Zato je Stane plezal še naprej v isti smeri in v lažjem svetu pod črno pre-

* Tako v Logarski pravijo Jermanovim vratom.

veso varoval. Od tu sem krenil v levo, v bolj razčlenjen in bolj položen svet. Napredoval sem hitro, dokler mi ni previsni skok zaprl poti naprej. Ker sem do sem porabil že več kot dve tretjini vrvi in ni kazalo, da bo deset metrov zadostovalo, sem zabil klin in počakal, da je prišel Stane do mene in se vpel. Pogledal sem na levo in desno, povsod isto. Pogledal sem opis in okolico. Da, od črne prevese levo. Ali nisva šla mogoče preveč levo? Sedaj sva tu in čez ta previs morava. Potem bova že videla, kako bo, saj bo mogoče kje više priti v pravo smer. Že po prvem stopu sem moral zabiti klin. Le s težavo je šlo. Kmalu me stena ni več odrivala od sebe. Prišel sem že tako visoko, da sem zabiti klin uporabil za stop, ker drugega ni bilo. Tu se je šele začelo. Zastonj sem iskal oprimek. Našel sem le malo razpoko, dovolj veliko za konec prstov na eni roki. Z vso močjo sem zagrebel prste v razpoko in se počasi dvigal s trenjem. Še malo in z drugo roko bom dosegel boljši oprimek. Tedaj me je obilil znoj, prsti so lezli iz razpoke, noge so zastonj iskale opore na gladki steni. Občutil sem, da drsim v globino. Vse moje misli so se osredotočile: ustaviti se moram. Sam ne vem, kako je prišlo, da sem se z mišicami in trdno voljo po zmagi potegnil iz previsa. Globoko sem vdihnil, zakaj najtežje je bilo za mano. Bil sem v lažjem svetu, še nekaj metrov in varoval sem Staneta na nekem razu.

Takoj sem videl, da sva že iz smeri. Nič zato, tudi z malimi variantami bova prišla na vrh. Precej časa je rabil Stane do mene. Kar v eni sapi mi je hotel pripovedovati, s kakšnimi občutki me je varoval tam spodaj. Vedel sem, da je doživel isto pri varovanju kot jaz. Malo sva se na tem mestu oddahnila in pregledala steno, kje bi lahko prišla zopet v pravo smer. Dve možnosti sta bili pred nama, ali prečiva pod platmi v desno in potem navzgor ali pa ob levem robu plati zlezeva po nekaki peči, ki je zgoraj videti previsna, navzgor, nato malo desno, pa sva v smeri. Obadva sva bila bolj navdušena za drugo varianto. Vstopil sem v poč, ki je že kar od začetka pokazala roge. Ni bila tako lahka, kot se je videlo od spodaj. Bil sem nekako na sredi poč, ko je ta postala prevesna in jo je zapirala zagvozdna skala. — Pleža je bila mogoča samo v poč. Le z izrednim naporom sem preplezal to mesto toliko teže, ker se na zagvozdno skalo nisem zanesel. Motovilil sem se okoli nje kot mačka okoli vrele kaše. Končno sem izdelal to mesto; naprej pa je šlo z lahkoto. Skrb mi je sedaj povzročalo samo previsno mesto na koncu poč, ki se je medtem razvilo v ogromno streho. Imel sem upanje, da bo šlo, dokler nisem prišel do nje. Izprevidel sem, da bi bil vsak poizkus blazen, ker tudi ni pripravnega mesta za varovanje. Tudi najina oprema ne bi zadostovala za to trimetrsko streho. Vrvi je bilo konec. Preden sem zaklical Stanetu, sem skrbno preučil možnost, da bi od tu prečil preko gladkih plati desno. Nemogoče. Enako nemogoč je bil izstop iz poč na levo. Povedal sem Stanetu, da bom počasi sestopal, dokler ne najdem primernege mesta, od koder bi se lahko spustil. Sestopil sem samo tri do štiri metre, več pa ni šlo. Našel sem mesto, zabil klin, ki je bil pa bolj v moralno oporo, vendar sem sklenil, da ga v

skrajnem primeru uporabim za spust. Marsikaj sva premlela, nazadnje sva še le sporazumela, da bo Stane prečil plati in skušal priti do iste višine, v kateri sem bil jaz. Potem bi jaz lahko prečil plati v tej višini. Varoval sem v tem položaju lahko. Začul sem klice iz doline, videl sem drobne postave nedaleč od Doma. Sčasoma se mi je nabral kar lep kup vrvi. Vladala je smrtna tišina. Čez čas sem zaslišal vzdih olajšanja in vrv je potekla hitreje, kot se je poprej pri meni nabirala.

Hitro sem izbil klin in počasi prestopil v ploščo. Neznansko počasi sem prečil. Ne vem, kje sem našel oprimke in stope. Še nekaj prestopov in bil sem pri Stanetu, ki je imel sijajno varovališče. Nadaljeval sem v pravi smeri naprej čez dva lahka skoka, do črnega velikega skoka v veliki zajedi. Stane je bil kmalu pri meni. Ne vem, kaj nama je bilo tokrat, kar rila sva iz smeri ven. Prišel sem nekako do polovice, tam pa je zmanjkalo vseh oprimkov in stopov. Moral sem nazaj, sestopil sem iz zajede in potem desno preko petih zelo težavnih pragov navzgor, tako da sem prišel na isto mesto, kot če bi prečil. Da bi si Stane prikrajšal pot, je potem, ko sem ga dobro varoval, prečil v nihalnem prečenju. Zanimivo je bilo videti, kako se je vrv (nylonka) nategovala. Stane mi je potem povedal, da je imel občutek, kot da ga nisem dobro varoval. Še nekaj trenutkov in Stane je nadaljeval po lažjem gladkem pečevju naprej. Ta del se mi zdi tak kot teme Dachla, katerega sem videl dva meseca pozneje. Stane je moral za polovico vrvi nazaj, ker se je streha končavala prepadno. Levo od te strehe je rasla v nebo ogromna piramida in nekako s polovice te strehe sem prečil v levo na to piramido. Že po nekaj metrih sem bil v kaminu, plezal po njem še nekaj metrov navzgor in stal sem v veliki zajedi, iz katere se je zopet nadaljeval kamín.

Tu sva si malo oddahnila in pogledala na Mrzlo goro in tja proti Savinjskemu Sedlu. Bila sva zopet v smeri in vedel sem, da sedaj ne moreva delati več neprostovoljnih variant. Stane je porabil že skoraj vso vrv in ko sem pogledal za njim, sem ga zagledal kake štiri metre nad mano v prevesnem kaminu. Bil je bolj divji kot težak, kakor sem sam skusil, saj ni delalo to mesto nobenemu posebnih težkoč. Pleža za prvega je bila kočljiva, ker se je v kaminu v desetih letih naletelo vse polno drobnega grušča. Akoravno sem skrbno pazil, da nisem plezal »kakor koza«, vendar se je Stane strašno pritoževal nad »mano«, ki sem jo nehote pošiljal v globino. Izmenjala sva vodstvo in kamina je bilo kmalu konec. Stala sva na vrhu piramide nad streho. Sestopil sem nekaj metrov na ozek greben in plezal po njem do male kotlinice. Stane je potem kaj hitro napredoval po zelo krušljivem žlebu in mi je kmalu izginil izpred oči. Vrv je potekala, še dva metra jo je bilo, ko sem začul radosten klic nad seboj. Stane je dosegel vrh, stena je bila premagana. Na vrhu sva si krepko stisnila roki. Nisva imela časa, da bi se na dolgo razgledovala, pričelo je rosi, debele dežne kaplje so nama spirale znojni obraz. Preden pa sva prišla skozi Turski žleb na Okrešelj, je spet sijalo sonce.

KOROŠKA IMENA NA NAŠIH SPECIALKAH

LIST TRBIŽ

prikazuje svet Ziljanov, naših najzahodnejših rojakov. Nazorno je predložena njihova zemljepisna osamljenost, katero je znanstveno razčlenil univ. prof. dr. Sv. Plešič v Planinskem vestniku leta 1938 in s tem ter študijo o ziljskih planinah v Geografskem vestniku leta 1931 podal izmed naših koroških pokrajin najboljši opis te »zakladnice narodopisja«.

Ziljanom so po legi in narečju najožji rojaki Rožani. Germanizacija pa je med nje v poslednjem stoletju zabila močan klin v širši Beljaški okolici. Na severu je tu vse ponemčeno, zato ne kaže na praktičnem zemljevidu tja postavljati nekdanja slovenska poimenovanja, kakor: Bistrica ob Dravi (Feistritz an der Drau), Zg. — Sp. Poljana (Ob. — Unt. Wollanig), vrh Poljana (Wollanig), Zg. — Sp. Bela (Ob. — Unt. Vellach), Sv. Jurij (St. Georgen), Sv. Duh (Hlg. Geist), Čajna za Dobračem (Nötsch).

Toplice so prav: Beljaške Toplice (Warmbad Villach).

Tudi označbe Bela, čeprav v oklepaju, za reko Möll v skrajnem severozahodnem kotu Koroške ni niti zgodovinsko, niti filološko upravičena, najstarejši zapis iz leta 1072 se glasi Molna.

Ob spodnji Zilji, ki je precej ponemčena, pa bo treba krajevna imena pisati čim bolj v narečni (ne pretirano pismeni) obliki, tako: Brnica, prav Brnca, Ločilo, pr. Vočilo (tudi Čilo), Rekarja ves, pr. Ričarja ves (to obliko je Andr. Einspieler že pred sto leti označil kot pravilno, domačini tudi res tako govorijo).

Precej imen je tu sestavljenih prav neorgansko s predlogom: Pod Vetrvom, Pod Turjo, Pod Krajnikom, Pod Lipo. Ta komplicirana pisava se posebno v uradnih repertorijih na Koroškem tudi drugod vsiljuje, zato treba k temu spregovoriti načelno besedo.

Vsa s predlogi sestavljena krajevna imena so se šele sčasoma zila v ljudskih ustih v enotno besedo, pri tem pa je predlog zgubil svoj vpliv na sklanjatev. Iz »pod Ljubeljem« je nastal Podljubelj, iz »za Vrhom« Zavrh, iz »pri Mostu« Primostje itd. Večinoma je ta proces že dovršen, ponekod pa je še v razvoju, gre pa v to smer. Mislim, da je dovoljeno temu pomagati v pisavi. Predmetno pa tudi po ljudskem izgovoru sedanja pisava ni upravičena; sam sem slišal oblike Podkrajnik, Podlipa, Podturja.

Najzahodnejše Karavanke, vidne na tej karti, so že zgubile visokogorski značaj. Najvišja je tu še Blekova, tudi Belkova, kar je (po ziljskem izgovoru) nastalo menda iz Velkova. Od nje se na sever niža reber Pridol (na karti Predol), na njenem severnem čelu so kmetije Jernejevec (Pri Arhejcu) in Ojc 994 m, preko grape na zahodu pa Trabinja (Trabinjar).

Ob državni meji je zahodno od Voščice 1939 m Grpiška planina 1677 m, Bavhica (sedlo), Visoka Bavha 1650 m in Kamnati vrh 1656 m. Od tod se odcepita na severovzhod dve rebri: zahodna Zabvace, vzhodna (od Vis. Bavhe) pa Kozji hrbet s planino Radenšico.

Rebri Zabvace in Pridol oklepata Grpiško grapo, iz katere priteče Bistrica, ta se steka iz osrednje Velike Bistrice, zahodne Male Bistrice ter vzhodne Podvelkovne (izpod Blekove).

Zahodno od Kamnatega vrha se hrbet Karavank zniža na Korensko sedlo 1053 m, ki ga Korošci imenujejo Poljana (na Poljane). Sledi nato Petelinjak 1540 m, Sovška planina 1469 m in znamenita tromeja Peč 1509 m.

Najzahodnejši vrh Karavank je Hom 1163 m (na karti Lajler B.).

Ob Ziljici so »vrata Korotana«. Tu so zgodovinska tla. Skozi to sotesko in dalje skozi Kanal pelje stara prometna žila iz Alp v južno Primorje. Tu so kraji, ki se omenjajo med prvimi na slovenskem ozemlju, tako Meglarje že v 8. stoletju kot Meclaria; danes se izgovarja Megvar.

Od izliva Ziljice se razprostira navzgor do Smohorja naša klasična Ziljska dolina. Zamočvirjeni ravni svet ob reki je prisilil prebivalce, da so

poselili pobočja ob obeh straneh, predvsem severna. Na vrhovih Ziljskih in Karnijskih Alp pa imajo Ziljani svoje prostrane planine, ki so za nje v tem skopem svetu življenjskega pomena.

Še ob Ziljici je naselje Štosovo, prav Štosava. Zahodno »V Dolah« se more skrajšati v Dole. Labenče (severno Čajne) se po ljudski izgovorjavi piše Labjenče. Blajberg (kar severno) naj odpade, tu so še Rute. Pravi nemški Bleiberg (na karti Plajberk) pa se nahaja severno Dobrača.

Zahodno: Škubiče je sicer pravilno po ljudskem izgovoru, doslej pa se je pisalo Skovče (tudi Skoviče); Šimrače, pr. Semrače; Poglanče, pr. Poklanče; Šmerče, pr. Smerče; Bezovice, pr. Vezenice; Vadre, tudi Hadre; Plešišče, pr. Plesišče.

Južno sedla na Vršah se razprostira planota, dvignjena do 200 m nad Ziljo in obsegajoča občine Štefan in Goriče. To planoto imenujejo domačini Panagurje, prebivalci pa so Panagorci.

Obširni močvirni travniki ob Zilji se imenujejo »logi« in pripadajo bližnjim vsem, po katerih se označujejo (Bistriški, Blaški logi). Od Preseškega jezera pa do Zilje se imenuje ta log Strizabce, trava je tam tako slaba, da se redko kosi. Južno Brd so ob Zilji zopet »logi«, zahodno Doljan pa »Murave«.

Ker se ime Dole ob Zilji večkrat ponavlja, bi kazalo neko razlikovanje uvesti s pisavo narečnih oblik, tako pri Melvičah »Doljane«, pri Senčurju pa »Dule«.

Omeniti je še treba, da se dolina Gosrinje (severni pritok Zilje) pri nas navadno zapisuje Višprijska dolina; njeno staro domače ime pa je Gorička dolina, kar je važno zaradi tega, ker so Nemci napravili iz tega svoj Gitschtal [iz G(ory)č-Tal].

V Ziljskih Alpah je najvišji vrh Negal 2118 m, ki se pri nas včasih zapisuje z nemškim imenom Spitzegel.

Po vasi Moše (tudi Mošane) se imenuje Mošenski vrh 1911 m in Mošenska planina (na karti napačno Moški V. in Moška Pl.). Tudi Borljaska planina se v ljudskih ustih glasi Bórovaska planina.

Ostro obmejujejo Ziljo na jugu Karnijske Alpe (karta ima trdo obliko Karnske Alpe), ki nudijo na pobočjih manj možnosti za naselitev, na vrhovih pa imajo tem lepše planine. Italijansko-avstrijska meja pa je po prvi svetovni vojni te planine ponekod presekala, kar je hudo prizadelo naše Ziljane.

Zelo važen prehod od Ziljske Bistrice na jug pelje čez Vrtinji log. Naša karta ima tam imena Vrtlinov Grb., Vrtlinovo Sd., Vrtlinov P.; te oblike pa so napačne, tako na jugu kakor na severu poznajo domačini samo pridevnik »Vrtinji«. O Vrtinjem logu pripovedujejo, da je v onem dolu stalo nekdanje gorsko jezero, v katerem je živel lintver, ki je prevalil skalo in odprl vodi pot, da je odtekla.

Zahodno je velika Zahomska planina, tudi presekana od državne meje. Tamošnji Vršič 1813 m imenuje Potočnik (Vojvodina Koroška I. zv. str. 182) Zahomski Breznik, dr. Tuma (Plan. vestnik 1921, str. 61) pa Zahomski Vršič.

Severno sedla Lom 1460 m je blaška planina Dolinčiče (na karti Dolinica).

Ime Štarhant 1965 m razlaga nam že znani Kranzmayer (Carinthis I 1950, str. 596 sl.) zopet iz germanskega bajeslovja. Kakor pri Peci in Kepi baje tudi tu, da je »grozeči vid« te gore povzročil znamenito (merkwürdig) ime iz latinske pesnitve meniha Ekeharda (10. stol.) »Waltharius Manufortis« t. j. Starchant; ta da je bil še pred letom 1100 prestavljen k mrtvaški vojski (Totenheer) v tem našem vrhu, ki je po njem dobil ime.

Sliši se to, kakor otroška pravljica, kjer logika ni važna!

Resna razlaga pa menda ne bo tako pravljica. Že pogled v Šematizem krške škofije v Celovcu pove namreč, da so v Blačah gospodovali v srednjem veku vitezi »von Satrhant«. V njihovo gospostvo je gotovo tudi spadala gora Štarhant, saj se še danes nahajajo tam okoli blaške planine. Tudi drugod imamo primere, da se je ime fevdalcev preneslo na njihovo posest.

Tako poroča dr. Tuma (Imenoslovje Julijskih Alp str. 10 pod črto), da imenujejo Ovčani celo visoke Poliške in Špilke »Pramperke« po nekdanjih graščakih »von Bramberg«, od tega je Findenegg skoval nemško ime Bramkofel za njih najvišji vrh — seveda brez pravičnega ozadja. Tudi Osojčica severno Beljaka ima svoje ime po kloštru v Osojah, v čigar fevdalno posest je spadala. Možno je tudi, da so podložniki onega von Starhanda videli v obliki gore kako podobnost ž njim samim, tako nekako, kakor vidijo Rožani še danes »Turško glavo« v skalovju severne stene Komnice (od tega nemško ime Türkenkopf).

Južno: Ukovska Dol. po pojmovanju domačinov ni dolina, temveč izrazita grapa. Vzhodno je podobna Naborješka grapa (na naši karti brez imena), iz katere se pride severno na sedlo »V Kladju«, prav na Kladjah. Severni dol se imenuje Kotleline.

Sedlo Pri Gradešci (zahodno Poludnika) je dobilo ime po lovskem »gradešču«, ki ga je tam postavil nekdanji saksonski kralj za lov.

Južno: Alte Klauze, pr. Stare Kluže; Naje Klauze, pr. Klužice.

Severovzhodno od Poludnika ima karta označbe Brško jez., Brška Pl., Brška Gora. Te oblike so podane po ljudski govorici, pišejo pa se običajno Brdska pl. oziroma gora in Brdsko jezero, ker je določujoči pridevnik povzet po vasi Brdo, kar iz pismene oblike Brško ni razvidno.

Ob južnem vznožju Karnijskih Alp se prikazuje še nekaj Kanalske doline. Ta je mnogo manjša kakor Ziljska, pa nič manj zanimiva, posebno zgodovinsko. Skoz ta ozki prostor in na njem so se prerivale tri glavne nacije Evrope: Romani, Germani, Slovani. Njihovi medsebojni vplivi se tu še danes križajo. Ta svet je po prvi svetovni vojni pripadel Italiji, Nemci so se izselili, Slovenci pa so ostali in iščejo v teh novih okolišnih oporo pri Beneških Slovencih. Da bi jo le našli!

Splošno problematiko teh naših rojakov deli tudi njih imenoslovje. Že ime Kanalska dolina je pravzaprav tautologija, kakor tudi nemško Kanaltal; kajti besede Kanal (itl. Canale) pomeni že sama ozek gorski dol. Korošci so poznali samo Kanal, posebno v narodnih pesmih, kvečjemu se je še pisalo Kanalsko. To pa je bila samo dolina na zahod od Zabnic, vzhodni kraji so se šteli pod Trbiž, ki se je pojmoval kot okoliško ime.

Zabnice se italijansko imenujejo Campo rosso, menda zaradi ljudske pripovedke, da se je na tem polju bila v davnini krvava bitka.

Naslednje naselje so Ukve, tako imenovane po hudourniku Ukva, ki priteče izpod Ostrnika in Konjščice. Ta deroči potok je prizadjal kraju že opetovano huda razdejanja ob nalivih, ki so tu pogosti in izdatni. Lessiak (Stationsnamen str. 73) je obrazlagal, da je besedo Ukva izvajati od »ukati« po grgranju vode. Prebivalci Ukev se zovejo Ukljani.

Severno okolico Ukev je pok. dr. Tuma obširno opisal v Pl. vestniku 1921 (str. 61 sl.), kjer je ugotovil tudi imenoslovje. Zato ne bi bilo treba, da se na naši karti še vedno tiska Šenvipfel 1912m (prav Lepi Vršič) in Zagran B. (prav Konjščica). Jugovzhodna planina pod tema vrhovoma je Tamar, zahodni vrh 1560 m pa Koroški vrh (ne Požganje).

Podgorski vrh 1206 m južno Ukev je bolj znan z imenom Nebrija.

Proti zahodu sledi zgodovinski Naborjet. Kakor mnogi trgi v tem »Kanal« (Pontabelj, Trbiž), je tudi Naborjet nekdanj cvetel od cestnega prometa in se v srednjem veku imenoval Bonborghetto; Benečani pa so ga v 14. stol. požgali, nakar je dobil ime Malborghetto.

Sv. Katarina je pri Slovencih znana kot Šenkatrija.

Zanimiva je tudi zgodovina imena Lipalja ves. Zemljiški gospodje »in montibus Chanol« (v goratem Kanalu) so bili nekdanj Bamberški škofje, naša vas se je tedaj v listinah zapisovala Diepoltskirchen (Dyetbaldi villa); Slovenci so jo ves čas imenovali Depalja ves. Njeno nemško ime pa je avstrijska vlada (gubernij) leta 1834 spremenila v Leopoldskirchen »ker so zlobni in nevedni ljudje ime Diepoldskirchen spremenili v Dieboldskirchen (Diebold = lesni tatovi) in s tem prebivalce stalno zmerjali«. Zaradi tega se je tudi slovensko začelo pisati Lipalja ves; med ljudstvom pa to ime ni prodrlo.

prikazuje južni, gorati del Kanalske doline. Imena so tudi tu prav izvirna. Nekdaj sloveče romarske Višarje imajo na naši karti pridevnik »Sv.«, mislim, po nepotrebnem. Tako so se izražali samo božjepotniki v svoji gorečnosti, ne stalno. Ljudstvo pa v vsakdanji govorici pozna samo Višarje.

Lessiak (Stationsnamen str. 74) oporeka, da bi bila beseda slovenska; njen izvor domneva v romanščini, pa menda neupravičeno. V narečju se glasi Vašarje, verjetno iz korena »vis« (v narečju se tudi visoko glasi v^osok^o). V bližini imamo več podobno tvorjenih imen, tako Višnja gora — Viš, Višprije.

Slovenska gorska imena pričajo o izredni fantaziji naših prednikov (Triglav, Obir, Košuta i. dr.), posebno pa še na tem križišču narodov. Vzemimo Mali in Veliki Nabojš pred Višnjo goro. Nabojš je narečna pisava, pismeno bi bilo Nebojs. Nehote se pri tem imenu vsiljuje v spomin »kula Nebojša« junaških narodnih pesmi na našem jugu. Dr. Tuma, ki si je pridobil veliko zaslug z raziskovanjem imen Julijskih Alp, je v tej vnemi preveč etimologiziral s pismeno obliko Nabojš (Pl. V. 1910, 11). Tudi ime Bojs, ki ga je slišal od Depalčanov za mogočne Poliške Špike (Montaž), je pismeno zavil v Bojec. Pradavna morajo biti ta imena, nikdar ne bomo kaj zanesljivega zvedeli, iz kakih predstav so se porodila. Verjetno izvirajo še iz dobe, ko so se naši predniki trdo borili za ta planinski svet z južnimi napadalci. Na to kaže posebno ime Ščit severno Depalje vesi (na karti Trbiž). Strma, odsekana južna skala tega vrha je res kakor ščit nastavljena proti jugozahodu. Mogoče so si ti bojeviti naši predniki tudi predstavljali, da kliče silni Bojs (2754 m) »Boj se mene!« Svojim prednjim, nižjim vojščakom pa kliče »Ne boj se!« Tako so mogla nastati imena Bojs in Nebojs.

K temu naj pritegnem še ime Čajna v Ziljski dolini. Lessiak (Stationsnamen 107) izvaja ime od čad, čaj - Rauch, Dunst vkljub temu, da beleži zgodovinske zapise 1253 Nazzah, 1280 Nezh, Menda ni dvomiti, da se je prvotna oblika glasila Nečaje (v Nečajah), ime, ki se živo odziva na jugu. V vsakdanji govorici pa se je v stoletjih zbrusilo na en zlog, pri Nemcih na prvi - Nötsch, pri Slovencih pa na zadnji - Čaj(na). Podoben proces se je izvršil z nekdanjim imenom Tolčanjče severno Krive Vrbe: nemška govorna oblika je danes Tułtsch, slovenska pa Čajnče.

Pri roki imam prvi natis naše specialke Tolmin, na tej pa je visokogorski relief prav slabo izoblikovan. Manjkajo tudi imena za važne prehode med gorskimi velikani, zlasti: Prednja Špranja južno Kostrunovih špic, severno teh pa Zadnja Špranja 2271 m. Na karti natiskano ime »Špranja« tam ni na mestu.

Impozantna veriga Poliških Špikov je posebno nepregledno prikazana tako tehnično kakor imensko. Predvsem na karti ni skupnega naziva. Navedeni so vrhovi Špik nad Policami 2754 m (Jof di Montazio), Hude Police 2420 m in Špik nad Nosom (Mt. Buinc) 2531 m. Dr. Tuma je izrecno poudarjal, da Furlani ne govorijo Montazio, temveč Montaž; italijansko ime za najvišji vrh je torej Jof del Montaž. Ime »Hude Police« za vrh 2420 m je hudo zmotno; »Police« so res prave terase v severni steni spodaj, vrhovi nad njimi pa so »Špiki« (Špik hude Police, Špik nad Cijanerico, Špik nad Plazom). Zaradi tesnega prostora ni mogoče pristaviti vrhovom vsa ta imena; kazalo bi namesto »Hude Police« tiskati počez Poliški Špiki.

V oči bode označba »Mt. Krenjedul 2336 m« južno Kostrunovih špic. Pri tem mora biti vsaj višina 2336 m pomotna, odgovarja pa nekoliko severnejši Škrbini v Krnji dol (od tega ime Cregnedul). Mesto pa, kjer je postavljena kota, ima višino 2425 m (po Lechnerjevem zemljevidu 1:50000 iz 1907). Treba bo višino popraviti, tam pa pristaviti ime Nižnji vrhi (po dr. Tumi).

Važen južni prelaz Nevea (slovensko Žlebi) iz Rabeljskega kota v dolino Rekanice na karti ni posebej označen (drobno tiskano samo Rkv. Nevea in Kzr. Nevea).

Vzhodno: za Dajče Kancel 1642 m navaja dr. Tuma ime Nemški brežič.

Pestrost jezikov in vplivov, ki tu vladajo, se zrcali posebno v imenih gorske verige med Kanalsko in Dunjsko dolino. Lepa slovenska imena, kakor Lipnik, Brda i. dr. se menjajo z Granuda, Vančelo, Čanalutom, nakar sledi še Erلاكopf itd.

Nova specialka »Julijske Alpe« PZS prinaša tu še več nemških imen, tako: Krnitzenspitzen, Dreispitz. Celo v Remšendolu južno Bele peči navaja ime Nesseltal, čeprav ima tam že stari Lechnerjev zemljevid slovenski naziv Koprivnik. Dvomim, da bi bila v novih razmerah po izselitvi Nemcev tolika potreba po nemških imenih.

Specialka Tolmin prinaša imena večinoma po ugotovitvah dr. Tume, pa ne dosledno. Tako ima ta karta ime Lusora (nemške karte Lušora), čeprav je Tuma opozarjal, da je ta skovanka nastala iz Luški (Lušča) vrh.

Namesto D. Lipaljska pl. bo danes pač treba pisati Depaljska planina, ker je nemški argument za preimenovanje Depalje vesi odpadel.

Ime sedla Dol je napačno postavljeno na južno pobočje (poleg KZr. Bieliga), spada pa skoraj na mesto, kjer je tiskano »D. Lipaljska Pl.«.

Namesto V. Vrh 2047 m bi bilo bolje tiskati Dve špici (to sta Veliki vrh in Vrh nad Cijanerco).

Ime Čanalut treba označiti kot sedlo (forcella).

Tudi namesto Vis. Pipar bi bilo bolje Piparji (teh vrhov je več, med njimi Vis. Pipar).

Končno naj omenim, da sem še pred prvo svetovno vojno pri domačinih ugotavljal imena v Kanalu ter se prepričal, da niso enotna. Z različnih strani so iste kraje različno imenovali. Tako navaja dr. Tuma za višino 1521 m vzhodno Pontablja ime Laški Jalovec, depaljski pastirji so ta kraj imenovali Strmca (i. s. zahodno Laška Strmca, vzhodno pa Depaljska Strmca). Sleme vzhodno od sedla Dol (Passo di Bieliga) so imenovali Bosko (pri Bosku), severno pobočje pa Javornik. Tudi severno pobočje Brd 1840 m so nazivali Rebičovec (= Jerebikovec). Vančela je bila pri njih Bončela. Izpod Lipnika 1950 m izvira in teče na severovzhod potok, ki se imenuje na nemških kartah Schwefelbach; tudi dr. Tuma ima to ime. Depaljšani pa so ga dosledno imenovali Smrdečica, pritok izpod Lipnika je Skriljevec. Nekoliko zahodno se je v pobočje izpod Slovenske (Gorenje Depaljske) planine vrezal v pobočje jarek Podplaze (na nemških kartah Perženata ozir. Šenatagrab). Za jarek vzhodno od Smrdečice sem slišal ime Grjuđa (Granudagrab).

Severno od Depalje vesi sem ugotovil sledeča imena: Pontabelj so imenovali Tablja (prebivalci Tabljani); jarek severno Bombašgraben; vzhodni vrh 1557 m Breznjak; južno 905 m Zavrh; vzhodno Fogelpah, nato sledi Prednji in Zadnji Ščit, vmes sedlo Kopa, nato Flikergraben (severno Depalje vesi izpod Zinovca), Planja 961 m, Brajdagrab izpod Gozdeca, Veliko Klobišče (na naši karti Mt. Pin 1528 m) in kar južno Malo Klobišče, grapa Klužice (na karti Bajsen B.).

Severno Podnašnje špice je znana planina Strehica; Ovčani so jo imenovali Štekica, vzhodno sleme pa Sračica 1560 m (po dr. Tumi Ravna). Pobočje tega slemenja proti Ovčji vesi je Kršin, vnožje spodaj pa Klanci. Nekoliko južnejši jarek in potok je Šokovec. — Tudi na nasprotnem pobočju Višarskih glav manjka nekaj pomembnejših imen: južno Ovčje vesi jarek Medskonka (nemške karte imajo Miskorka), nato (še južnejši) Krničen potok, končno jarek Krbulnik, po katerem se pride na sedlo Prašnik (na karti Prašnikovo sedlo).

Pred prvo svetovno vojno je Koroška podružnica SPD začela ravno v tem visokogorskem svetu živahnejšo planinsko delavnost. Pod sedlom Prašnik si je v Zajzeri pridobila senožet, na kateri je nameravala postaviti planinsko kočjo. Ta bi imela ugodno višinsko lego s prekrasnim razgledom na edinstveni gorski svet; bila bi izhodna točka za ture na Višarske glave, Višnjo goro in njeno okolico, Poliške Špice itd.

Žal je vse te načrte prekrizala prva svetovna vojna in njene posledice; niti iz Slovenije niti iz Koroške se to delovanje ni moglo več nadaljevati.

VIHAR NAD ZGORNJO KRMO

V soboto, 3. aprila zjutraj sva dva smučarja čakala ob negotovem meglenem vremenu na ljubljanski železniški postaji vsak svoje družbe. Poznala se nisva drugače, razen po tem, da oba ljubiva zimsko prirodo. Oblečena v smučarsko obleko in oborožena proti visokemu snegu s smučkami in palicami sva se smehljaje spogledala. »Kam pa gremo?« me vpraša smučar, ko vstopam v železniški voz, kjer je hranil prostor za svoje. »Zaenkrat z vlakom do Mojstrane, potem pa peš naprej,« mu odgovorim v veselem pričakovanju presenečenj in užitkov prve visokoalpske ture in v bojazni, da je tovariš, s katerim sva namenjena na Kredarico, zaspal. V tem primeru bi jim bila še hvaležna, če bi me bili hoteli neznani smučarji sprejeti v svojo družbo. Moj tovariš na srečo ni zaspal, čakajoči sotrpin pa je tudi dočakal del svojih, ostale pa je naložil v Kranju.

Na postaji v Mojstrani sem urno in z bistrim očesom premotrila in preštela smučarsko družbo, ki je izstopila, in ugotovila, da nas je sedem — ravno prijetno število. Dobre volje, oprtani z velikimi nahrbtniki in smučkami, smo korakali proti Mojstrani. Ker sem šla v prvem dvoredu sem nehoti slišala vse šale in burke, ki so prihajale iz ust veselih in razigranih tovarišev. Preslišala tudi nisem opazke, da bi se prilegel voz in konj, ki bi potegnil tovor do zadnje lovske kočice v Krmu. Pa ker je bilo že vse šala, sem bila prepričana, da je tudi to. Zato sva s tovarišem pri trafiki pustila zadaj vesele planince, misleč, da nas bodo kmalu dohiteli.

Po poti do Radovne sva se s tovarišem Oskarjem včasih ozrla, ker pa jih ni bilo, sva že počasi pozabljala nanje. V Radovni pa, kjer so se menjavale velike vijoličaste in bele lise pomladnega žafrana in njegove sorodnice bele nunke, sem zagledala na poti konja z vozom, ki je peljal oprtnike in smučiči, okrog voza pa razposajene planince. Počakala sva veselo karavano in z voza se je že od daleč oglasil tovariš v živo modri srjaci: »Da se vam le ljubi!« namreč nositi nahrbtnike in smučiči. Spoznala sem, da je v njihovih šalah tudi nekaj resnice in da bodo oni še spočiti prišli v Radovno, medtem ko sva midva že občutila težo tovara. Priložila sva svoje na voz in pomenkuje se o lepem vremenu, lepoti obdajajočih nas gozdov in skalnih vrhov, o teluhu in resni prvih cvetočih znanilkah pomladne flore, o nesrečah v gorah ter o poti, ki je pred nami, smo prišli do Zasipske planine, kjer je bilo že toliko snega, da konj ni mogel več peljati. Plačali smo konju za seno in oves, nataknili smučke in po lepem položnem gozdnem svetu pridrsali do zadnje kočice v Spodnji Krmu. Ker je bil ravno čas opoldanskega obeda, smo si tam razbremenili ramena in prijetno obremenili želodce, s tem pa dali mišicam moči in volje za vzpon.

Prijetno je gredo, ko smo se začeli dvigati proti Zgornji Krmu. Z vrhov je začel pihati lahen veter, ki nam je hladil potno čelo. Opazujoč vremenske razmere v ozračju pred nami, smo mogli ugotoviti, da je močnejši veter v višini obeh Dražkih vrhov, Tosca in Vernarja, ki so bili delno prekriti s snegom, podil meglice ali pa razpihoval sneg in ga nosil od pobočja do pobočja kot bele oblačke.

Gozd v zgornjem kotu doline se je redčil, drevesa so postajala nižja, ostale so v glavnem samo še bukke, ki so se više v strmini spremenile v bukovo grmovje. Značilno za take doline je, da so se veje tega bukovega grmovja polegale in vise v smeri proti dolini, ker jih snežni viharji, ki drse preko vej in debel, pritiskajo k tlom in jim določajo smer rasti. Debelejša bukova debela ne morejo rasti, ker jih plazovi vsako leto sproti polomijo. Tako bije bukev podobni boj za obstanek kot vse druge planinske rastline in se na ta način vsako leto ob času plazov obdrži pri življenju.

Prav tako kot kljubuje bukev v nekoliko nižjih legah ostrim vremenskimi razmeram s svojo odpornostjo in trdoživostjo, tako se med zgornjo in gozdno mejo in nad njo rušje ali planinski bor obvaruje pred preizkušnjami zimske prirode. Razlika je v tem, da je rušje dolgo časa čez in čez pokrito s snežno odejo, pod katero varno prezimuje; dasi je odeja mrzla, greje rušje in mnoge

druge rastline, ki so se skrile v njegovo zavetje. V plazovitih predelih pa drve nad njim in preko njega divji plazovi. Smučarji poznajo dobro ta pojav, novinec pa zaman išče pozimi rušja na svoji poti. Nosači in planinci brez smučk pa to ugotove, ko se jim udara stopinja, da pod snežno odejo ni takoj skala, ampak rušje, med njim in skalo pa prazni prostori.

Tudi macesni, zadnji znanilci gozdnega pasu v mnogih predelih naših gora, ne rastejo navpično proti soncu. Vsi so v strmini nagnjeni navzdol. Obnašajo se celo popolnoma drugače kot drugo iglasto drevje, saj z njega jeseni odpadejo iglice. Na ta način se zavaruje macesen pred nevarnostjo, da mu zmrznejo sokovi v zelenih lističih; zato lahko prodira tako visoko v gore. Ko smo se dvigali v Zgornjo Krmo mimo macesnov navzgor, so navidezno vsi še spali zimsko spanje, a če si natančneje pogledal njihove vejice, si lahko opazil, da so popki že kar napeti in čakajo le še toplih sončnih žarkov.

V pasu macesnov sva srečala bohinjskega mizarja in njegovega pomočnika, ki sta se na krpljih vračala iz koč na Kredarici, kjer sta opravila nekatera mizarstva opravila in tako pripravila Kredarico za sprejem ljubljanskih planincev, visokoalpskih smučarjev.

Ob pol petih popoldne sva prišla s tovarišem v kočico v Zgornji Krmi, ki stoji še vedno v zgornjem gozdnem pasu med macesni. Tam so nam urnejši planinski tovariši že zakurili in skuhali čaja. Mizar, ki smo ga preje srečali, nam je sporočil, da divja v višinah pod Kredarico strašen vihar, ki se od minute do minute stopnjuje, zato smo se odločili, da gremo raje do Staničeve kočice po poti, ki ni tako izpostavljena vetru kot pot na Kredarico.

Nič hudega sluteč smo se dvigali na smučeh po neizhojeni strmini v globokem snegu navzgor in sledili pred seboj dva nosača s krplji na čevljih. Začel je pihati močan veter iz višin navzdol; prinašal je hud mraz in podil goste megle. Hitrost vetra, gostota megle in ostrina mraza so se stopnjevale od stopinje do stopinje. Ker sem bila zadnja, mi vsaj ni bilo treba iskati zimskih markacij in smeri, to delo so opravili prvi med nami, ki so tudi pot bolje poznali kot jaz, ki sem jo prvič ubirala pozimi. Kmalu je postala njihova sled manj vidna, ker jo je močan veter takoj, ko so se malo oddaljili od naju, razpihal in zasul s snegom. Sunkni vetra so postajali vedno silovitejši; nisem se nadejala, da me lahko eden izmed njih vrže v globoki sneg, iz čigar objema se v takem primeru težko izmotaš, pri tem pa še izgubiš mnogo energije, ki ti je potrebna za vzpon. Preden sem pomislila na kaj takega, sem že bila v mehki mrzli kopeli, iz katere nisem mogla izmotati nog s smučkami in ne telesa, ker me je ob vsakem poizkusu dviga veter zopet zabil globlje in nižje v sneg. S pomočjo tovariša sem se skobacala iz neprijetne in utrudljive gmote, medtem pa so se drugi že močno oddaljili. Sedaj sem začela hoditi pazljiveje. Presledek med dvema sunkoma vetra sem izkoristila za nekaj korakov vzpona, med sunkom vetra pa sem se močno uprla s smučkami v sneg, z rokami pa na smuške palice, s telesom pa sem se nagnila močno naprej proti strmini ter počakala, da je sunek ponehal. Tako smo se najbrže vsi, ne le jaz, plazili in kradoma pomikali proti večji skali.

Med takim počasnim prestopanjem pa sta z vso silo pritiskala ledenomrzli veter in snežni metež; manj zaposleni in negibni prsti so postajali vedno bolj neokretni, začeli so zmrzovati; njih koncev že nisem več čutila. Pri skali sva dohitela nosača, ki sta šla pred nama. Starejši od njiju se je trudil, da bi si prižgal pipo in se ob njej malo pogrel, toda v tem viharju mu ni uspelo. Skalo, ki nas je malo varovala pred vetrom, sem uporabila, da sem si začela drgniti roko ob roko, ker so postali prsti tako trdi, da jih nisem mogla več stisniti drugega k drugemu; stali so vsaksebi kot zmrznjena rokavica. Naprosila sem tovariša Oskarja, da zamenjava rokavice, ker so moje bile iz gole jelenove kože, njegove pa so bile volnene. Upala sem, da se v njih vsaj malo ogrejem. Njegove rokavice so bile prav tako zmrznjene, bile pa so ožje od mojih. Zal, mi niso rokavice prav nič pomagale, mraz se je pomikal po dlaneh vedno višje. Vsa obleka od vrha glave do čevljev, je bila pokrita z ledenim oklepom in snežno odejo. Tudi na nosu in ustih, na obrvih, trepalnicah, na vsem, kar je bilo izpostavljeno viharju je ležala ledena skorja, ki se je na razbeljenem licu deloma talila, voda pa je po kapljicah curljala z nosu.

Pred nosačem sva krenila dalje. V strmini nad skalo sem zagledala tovariše, ki so bili pred nami. Eden izmed njih, tovariš Franček, se je pomikal z višje ležeče ravnice nazaj navzdol in opozarjal, da je poizkusil, a da ni mogoče priti čez sedlo med Ržjo in Rjavino in da bomo v nepremagljivem viharju, nastopajoči temi, megli in snežnem metežu gotovo zašli ter tavalj lahko vso noč zunaj, še najbolj gotovo pa zmrzni. Bolje bo, da se vsi brez izjeme vrnemo do kočice v Zgornji Krmi. Ker nosača nista kazala volje za povratek, smo zaupajoč njihovemu poznanju terena verjeli, da nas pripeljeta preko najhujšega v toplo, varno zavetje Staničeve kočice. Sklepali smo, da je do Staničeve kočice navzgor mnogo bližje kot navzdol do kočice v Zgornji Krmi. Kot smo pozneje spoznali, smo se motili.

K vsem grozotam je prihajala še tema, ki nam je jela zastirati pogled. Če je veter malo razkadir megle v bližini, sem videla na obeh straneh visoka pobočja brezkončnega vzpona. Razvrstili smo se drug za drugim, vedoč, da bomo samo tako lahko ostali v pomoč drug drugemu. Vsak naš glas je prevpilo tuljenje viharja. Le če sem vpila na uho soseda, je slišal kakšno besedo in razumel smisel. Še težje sta hodila nosača, ker se je veter zaganjal v njiju visoke krošnje in jih hotel prevrniti. Na nogah smo imeli smuči, le ona dva krplje; z njimi sta se v zametih globoko udirala, na poledenelih, spihanih mestih pa sta imela negotovo stopinjo.

Medlo sem videla pred seboj obrise bližnjih tovarišev. Najbližji se je sklonil k mojemu ušesu in mi naročil, naj snamem smuči, ker smo prišli na ledene plošče, kjer smučke nimajo opore. Veter je tako razpihoval sneg s teh plošč in ga odnašal drugam, da se je zdelo, kot bi snežilo v najmočnejšem vetru. Z dlanjo, ki še ni bila trda od mraza, sem odpela stremena in snela smuči. Že prvi korak mi je prinesel še večji napor; vdrla sem se namreč, kolikor se je sploh dalo v globoki zamet. Zopet sem porabila mnogo energije, da sem izvlekla noge in stopila na smuči. Toda kaj sedaj, ko nisem mogla zapeti stremen, roke so bile ledene. Tretjič mi je tovariš prišel na pomoč. V temi pa sva zamešala smuči; ko je hotel moje pripeti na noge, je spoznal zamenjavo. Vsaka minuta je bila dragocena, kajti oni pred nami niso opazili naše zadrege in so se že toliko oddaljili od naju, da jih ni bilo več videti. Strah, da zmrzneva v tej osamljenosti, je bil najhujši trenutek vse ture. Kaj, če ne opazijo, da sva zaostala, zgubljena sva v tej temi, megli, mrazu, viharju, ko sva že na pol trda od mraza. Le močna volja do življenja naju je prisilila, da sva zbrala zadnje sile in pohitela, kar sva mogla; po krajšem času sva jih s klici pripravila do tega, da so opazili najin zaostanek in počakali.

Ko sva jih došla, se je vrstni red nekoliko spremenil. Za nama se je uvrstil mlad nosač, ki je že omagoval. Nasvetovali smo mu, naj pusti težko krošnjo v snegu in nam sledi; če bi se usedel v sneg, bi gotovo od onemoglosti zadremal in zmrazil. Pustil je res krošnjo v snegu in nam sledil.

Tovariš Janez pa je doživel drugo smolo; utrgalo se mu je streme na smučki. Ves prestrašen in obupan je sedel v sneg in ni vedel, kaj bi. Pa se je znašel; po eni smučki se je začel pomikati naprej, druga noga pa se mu je vdirla globoko v sneg. Da mu je to jemalo mnogo moči, je razumljivo, njegov obupan obraz je bil resnično zrcalo njegovega stanja. Nekatere tovariše je tako zeblo, da so drgetali, če smo se le za trenutek ustavili in čakali omagujoče. Pri takem postanku sem preštel tovariše in naštel enega več, kot nas je bilo preje; to se mi je zdelo nerazumljivo.

Končno smo le prišli preko slemena in se začeli spuščati navzdol. Vsem se nam je zdelo, da se spuščamo v napačno smer, zato smo se začeli nekako razmikati in tavati brez cilja in reda. Čez dolgo časa sta se vrnila iz globine oba nosača in povedala, da nismo šli prav, ker sta prišla tik nad steno, kjer sta morala pustiti še drugo krošnjo. Zato smo se začeli pomikati nazaj navzgor; v tem pa je že tovariš Franček javil, da je našel zadnjo zimsko markacijo, mimo katere smo šli že pred pol ure. Sedaj smo jo od kola ubrali v drugo smer, ki je bila na srečo pravilna; počasi sestopajoč po nepoznanem svetu smo prišli končno do Staničeve kočice. Ker sem bila zadnja, nisem vedela, ali smo na cilju ali pa se je samo komu posrečilo, da je v zavetju pod Rjavino izvilkel iz oprtnika svetilko in z njo sveti, kar do sedaj ni uspelo nobenemu v tem

viharju. Toda luč mi je postajala vedno močnejša in večja; šele ko sem že stala ob pragu koč, sem verjela, da smo na cilju. Tovariš Franček mi je pomagal odpeti smuči, pohitela sem v koč, da vidim, kaj je s tovariši.

Ob devetih zvečer smo torej po trdem boju z naravo prišli na varno. Vsi smo bili prve pol ure še ledeni možje, prekriti s skorjo, ki se je začela taliti. V kratkem času je bila vsa kuhinja pokrita z eno samo lužo. Skrbna oskrbnica, ki smo jo zbudili iz spanja, nam je takoj zakurila in nam kuhala čaja, pripravila nas je do boljšega razpoloženja. Tudi ona je bila vesela, saj se je izkazalo, da je bil starejši nosač njen mož, mlajši pa njen sin.

Ledene roke sem neprestano drgnila drugo ob drugo. Prsti so bili beli, s strahom sem jih ogledovala, kaj, če se ognojijo in odpadejo? Po eni uri sem šele začutila v prstih gomazjenje, kot bi mi lezli mravljinci po njih. Med masiranjem mi tovariši niso pozabili čestitati k moji junaški hoji in telesni zmogljivosti, za nagrado sem dobila od tovariša Frančka lepe kose čokolade, ki so me spravili v dobro voljo. Tovariš Janez je hodil iz kuhinje v sobo in nazaj in tarnal nad svojim stremenom; na glavi pa je imel še dolgo časa belo volneno kapo, katere konica je bila podaljšana z ledeno kepo v visoko kapuco. Gledal nas je in štel, če smo res vsi. Pomagala sem mu in naštela zopet enega več, kot nas je bilo pod ono skalo, kjer sem zamenjavala rokavice. Tovariš Jule, ki ni bil duh, temveč živ človek in še dobre volje, je pojasnil, da hodi z nami že od onega mesta, kjer je nasvetoval tovariš Franček, da se vrnimo v Zgornjo Krmo; samo v temi in megli ga nisem mogla spoznati. Tako moja ugotovitev pri štetju ljudi v viharju le ni bila halucinacija.

V najboljši volji smo se pogreti in pokrepčani spravljali spat v toplo jedilnico. Prvič smo se znašli neznanci, nedogovorjeni za dolgo turo, pa smo si v težavah pomagali kot brat bratu. Gomazjenje v prstih pa me je še vedno navdajalo s strahom, počasi sem se ga le navadila, saj je trajalo še nekaj dni.

Ko smo zadremali v toplih posteljah, nas je zdajci prebudila oskrbnica in prosila, naj gre kdo z njo iskat moža, ker je najbrž zopet zašel, iskaje krošnjo, in zmrzuje daleč proč od koč. Tovariš Hanek je bil že na nogah in hitel reševati svojega stanovskega tovariša oskrbnika. Po daljšem iskanju in klicanju sta ga našla v smeri proti Triglavskemu ledeniku in pripeljala nazaj na varno, toda brez krošnje. Nisem mogla zaspati, dokler se niso vsi vrnili. Obe krošnji sta našla nosača šele prihodnji dan in sta nato v koči iz njih reševala krompir, malinovec in drugo hrano.

Naslednjega dne t. j. v nedeljo je vsa sedmorica ubirala pot iz Staničeve koč pod Ržjo na Kredarico. Rž nam je dajala malo zavetja pred viharjem, zato pa nam je nanese mnogo novega snega. Sneg, veter, megla in mrz so nas tudi tega dne spremljali, toda v nekoliko milejši obliki.

V koči na Kredarici smo že našli ljubljanske tovariše, ki so tega dne prišli iz doline. Tudi oni se niso nadejali, da bodo morali čakati od nedelje do četrta zjutraj, ko smo mogli šele nadaljevati izlet do Triglavskih jezer ali pa se vrniti v dolino. Vse te dni smo bili prisiljeni ostati v koči, samo za kake pol ure smo se tu in tam ojunačili in stopili na smučišča okrog koč. Toda mrz, veter in megla so nas prav kmalu zopet prignali nazaj v koč. Vse dni je snežilo in nanese debele plasti novega snega, ki nas je vznemirjal z nevarnostjo plazov, ki nam bodo grozili na povratku v dolino, kjer so nas svojci s skrbjo pričakovali in kamor nas je vleklo dnevno delo.

Zimskim alpinistom se mogoče ne bi zdelo vredno opisovati te ture, ker mnogokrat doživljajo kaj podobnega celo v stenah. Toda, ker mislim, da je planinska revija namenjena tudi drugim, ki se zanimajo za mnoge pojave v planinah in da berejo Planinski vestnik tudi planinci, ki niso toliko izurjeni, in oni, ki šele pričenjajo s hojo v planine v zimskem času, predvsem mladina, se mi je zdelo potrebno, da sem popisala vtise, ki sem jih dobila in nezgode, ki sem jih doživela na svoji prvi visokoalpski turi. Iz nje naj se uče previdnosti in tovarištva. Kdor je že kaj podobnega doživel, lahko potrdi, da človeško telo mnogo vzdrži in veliko prenese. Čeprav včasih zasnežene strmine planinca ne sprejmejo prijazno, kljub temu pravega planinca borba s naravo ne odvrne od nadaljnjih vzponov. Ponovno bo prihajal in se ob trdi borbi z naravnimi silami učil odbijati udarce v svojem življenju.

Dr. Francè Avčín:

NEKAJ NASVETOV GLEDE OPREME ZA TEŽKE ZIMSKE TURE

(Iz razgovora z A. Heckmaïrom)

Iz razgovorov z Anderlom Heckmaïrom, svetovno znanim alpinistom, zmagovalcem severne stene Eigera, posnemamo nekaj opomb glede opreme za najtežje zapadnoalpske vzpone. Tamošnji letni pogoji v marsičem ustrezajo, zlasti ob slabem vremenu, pogojem za zimske vzpone v naših gorah, v težkih stenah seveda. Zato bodo te ugotovitve nedvomno zanimale naše zimske alpiniste.

Predvsem je treba vedeti, da v težkih položajih prisilno bivakiraš v tisti obleki, ki jo imaš na sebi. Na preoblačenje skoraj ni misliti, pa bodi moker ali suh. Zato je najpametneje, da že ob vstopu ali vsaj pred pričetkom večjih težav oblečeš nase vse, kar je potrebno za ta primer. Tako postane tudi nahrbtnik lažji (Heckmaïr in Vörg sta vstopila v Eiger z nahrbtniki po 20 kg!). Na nahrbtnik se moraš navaditi prej, tako da so mišice res pripravljene na dodatne napore, ki jih od njih zahteva poleg višin preko 4000 m in utrujajočih plezalnih mest V in VI težavnostne stopnje še nemarno težki nahrbtnik. Plezanje v domači kopni skali naše mlade alpiniste v tem pogledu nedvomno razvaja, saj plezajo večino vzponov brez nahrbtnika in imajo za one, ki si ga nalože, le rahel posmeh. Heckmaïr pa si je često naložil na pleča 40 kg in hodil z njimi čez drn in strn cele ure.

Poslušajmo sedaj Heckmaïrove pripombe iz debate o opremi alpinista ekstremne stopnje:

A) Obleka

Perilo: najboljšje je iz fine angora-volne, ker tudi mokro ni mrzlo. (50 M majica in spodnjice-prekokolenke in Münchenu!) Odlična je tudi kašmirska volna in tako imenovani Pamir-Leinen, prav tako volnena tkanina.

Pullover: nikdar debel, boljša sta dva tenka enake skupne teže, ker sta toplejša in manj okorna kot en sam. Mora imeti možnosti, da ga zapremo za vratom. Najboljši je zopet iz angorske volne.

Šal: je zelo važen, ker zapira kroženje zraka vzdolž telesa. Biti mora volnen in lahek, lahko tudi v obliki rute (obvezilo!).

Rokavice: tenke, brezprstne, iz najboljšje in hkrati močne volne. Take niso mrzle, tudi če so mokre in lahko jih dobro izžmemo. Za vihar in bivač rabimo dva para volnenih in ene večje platnene, toda brez podloge in ne nepropustno impregnirane.

Pokrivalo: volnena kapica otroške vrste, eventualno s senčnikom, taka, ki se zaveže pod vratom in pokriva ušesa. Biti mora gosto pletena, volna mehka. V viharju pride preko nje kapuca vetrovke.

Naočniki: smučarske vrste (Allais ipd.). Za vihar eventualno preprosta aluminijska s križasto špranjo, s katere si lahko hitro zbriseš sneg, snežinke pa le stežka prodro skozi. Idealni naočniki ne obstoje.

Vetrni jopič: dolg anorak s kapuco. Tkanina naj bo impregnirana, toda za hojo ne sme biti neprodušna (gumirana ipd.). Ta vrsta je le za bivakiranje brez Zdarskyjeve vreče na francoski način (grande cagoule in pied d'éléphant). Tkanina mora biti tenka, a čim bolj gosto tkana in močna. Za vihar sta najboljši dve taki vetrovki, druga preko druge. Zapore na poteg so slabe, ker v snegu in mrazu zamrznejo. Žepi naj bodo veliki in čim številnejši, tudi zadaj. Spredej pa širok »kengurujski žep«.

Nogavice: nikdar bombažastih nogavic na golo nogo! Mokre so mrzle in se rade zgrbulijo. Ene tanke volnene nogavice na kožo, druge debele pa preko. V bivakih je prijetno, če so nogavice tako dolge, da jih potegnemo preko kolen. Rezervne nogavice v nahrbtnik! Ne preveč nogavic v čevlje, tiščanje je nevarno v mrazu in občutek za stope je slab.

Čevlji: dobro sedeči, po nogi narejeni. V njih mora noga imeti nekaj zraka, toda plavati ne sme, zlasti ne pri težjem plezanju (možnost regulacije [stisnjenja] z jermenčki). Usnje prvovrstno in za velike višine vsekakor dvojno. Podplati iz profilirane gume, a spredaj brez utorov, ker ima ena sama cela ploskev več trenja na stopih(!) Rob odrezan navpično in ne preširok (rob podplata pod robom noge!).

Srajca: tenka fina volna.

Vetrne hlače: lahke in po možnosti dvojne, material kot za vetrni jopič. Spodaj so lahko kar odprte. Z zaponkami vseh vrst so često težave. Eventualno jih potisneš pod gamaše. V kolenih dovolj široke.

Hlače: kjer je mnogo snega, so hlače najboljše dolge (prostor za kolena!) sicer pa pumparice, a z malo gubo. Blago najboljša volna (Walliser Wolle). Za plezanje v skali so pa boljši blagovi kot »whipcord«, ker so odpornejši.

Gleznjake: nujno potrebne, da sneg ne more v čevlje. Pokrivati morajo ves sprednji del čevlja. Mesto jermenčka spodaj raje verižica ali žica. Ne smejo biti previsoke. Površinsko impregnirane!

B) Tehnična oprema

Nahrbtniki: plezalski je majhen, platno nepremočljivo, eventualno spodaj usnjena obloga, brez žepov ali pa notranji žepi. Za velike ture podoben, a prostornejši. Pravilna oblika nahrbtnika je taka, da je spodaj ozek in plitev, zgoraj pa širok. Tako pride čim več teže bliže tilniku (primerjaj nosače, pas preko čela!). Kovinsko ogrodje ni rabno, ker je nerodno in pušča veter in vlago na hrbet.

Šotorček: je neobhodno potreben rekvizit za bivanje in viharje. Vrečaste oblike (Zdarsky), dovolj visok, da podvihan pokrije tudi noge. Popolnoma nepropusten. Če si privezan na vrh, ostane hrbet delno nepokrit. V tem oziru je ta oblika nepopolna, potrebna bi bila drugačna konstrukcija. (Eventualno hrbtna stran prerezana vzdolž po sredi — predlog avtorja.) Celuloidasto okence je povsem nepotrebno, ker koristi delno le enemu, zrak pa se izmenjava ob nogah in hrbtu. Material vrste polivinil, perlon se brž preseka na skali. Boljša je impregnirana nylońska tkanina. Najboljši način sedenja je »hrbet na hrbet — Doppeladler!«. Žal je le redkokdaj možen.

Podloga: v bivaku je zelo pripraven in za zdravje koristen predmet primerna podloga pod sedalom: kos polsti, penastega gumija, najbolje pa gumi-jasta blazinic, ki se ne napihne.

Kladivo: eno skalno, eno ledno ali obe ledni. Eno rezervno, ker je izguba enega kladiva lahko za navezo naravnost katastrofalna. Zamah mora biti zadosten, kaljenje le površinsko, peta dovolj široka, da klin tudi v nerodni situaciji dobro zadeneš. Zanjka za roko, ki jo pritrdiš na vponko ali posebno vrvico.

Cepin: z obliko cepina se vrši vse preveč ceremonij. Za sneg podrobnosti v obliki sploh niso prida važne. Za led pa naj oklo ne bo pretirano dolgo in ozko, ker se sicer redko zvije ali celo zlomi. Dolžina ratišča je odvisna od nameravane ture, prav tako število cepinov v navezi. Varovanje na snegu z vrvjo okrog ratišča ni prida vredno. Zanesljiv je le klin, kadar je (ledni klini po izkušnjah v Franciji vsi popuste v četrt ure, če je zrak topel, in sicer zaradi prevajanja toplote po kovini — opomba pisca.) Bolje je pravilno ramensko varovanje s pritrditvijo lastne varovalne zanke na ratišče tik ob

snegu ali celo vanj. Hkrati naslon na cepin, če je mogoče. Zanka je važna, a se mora njen obroček sukati okrog cepina.

Dereze: sprednje vodoravne konice so za najtežje vzpone vrste Eiger včasih nujno potrebne, tako rekoč odločilne, ker prihranijo mnogo na času. V zaledeneli skali so dereze zelo važne, kajti gumijast podplat na vodenem ledu neusmiljeno drči, podobno kot na mastni skali ali algah. Sicer so pa dereze, če niso na nogi, vedno v napoto in nevarnost. Hlačna guba mora vprav zaradi njih biti majhna ali pa moramo hlače prevezati z vrvico, jermenčkom itd. (V tem oziru so Heckmairu močno ugajale naše domače dereze »Univerzal«, ker je pri njih možno skriti sprednje konice, če jih ne rabimo; dalje točna prilagoditev v obliki vsakega čevlja, 12 navpičnih konic, so zložljive v paket brez konic, obe polovici vsaka zase uporabni kot šesterozoba, prilagodljiva »žabica«. Pogoji pa je prvovrsten material.) Za vezavo derez je usnje bolje od konoplje, ker ne zmrzne tako trdo, zlasti se pa mokro in zmrzlo ne skrči. Vezava mora biti prikladna in hitra.

Klini: za ture v skali množina in vrste klinov primerno težavnosti ture, dolžini vzpona in kamenini. Izvedba naj bo lahka, vse nepotrebno meso proč, sicer je teža prevelika (francoski klini »Simond«!). Material čim bolj žilav. Za led klinov ne sme biti premalo, dolžine morajo biti zelo različne, precej dolgih. Klini ne smejo biti pretenki, preveč nožati, material prav tako žilav.

Vponke: oblike niso toliko važne kot trdnost, ker se sicer pri eventualnih padcih kaj hitro odpro. Najugodnejša oblika in material še nista tu.

Kuhalnik: na žalost idealnega kuhalnika še ni. Sedanji imajo dve napaki, ne gorijo v vetru in pod šotorom močno smrdijo, požirajoč obenem kisik. Zato v prisilnem bivaku le redkokdaj lahko uspešno kuhamo.

Vrv: izključno nylonska, če potrebno dvojna 10 mm. Predvsem za sneg in moč, pa tudi zaradi padcev (elastičnost). Pomožna vrvica je pa lahko konopljena (vlačenje nahrbtnikov, spuščanje ob vrvi, zanke za spuščanje, Prusikove zanke, stopne deščice itd.).

Orientacijska sredstva: mnenje, da višinomerni, kompasi in eventualno tudi karta v nahrbtniku za težke ture niso potrebni, je zelo zmotno. Prvič na dostopih, še bolj pa zaradi sestopov v megli. Često se namreč primeri, da na vrhu zaradi megle ne znamo najti sestopne smeri, grebena, ozebnika ipd. To pa ima lahko katastrofalne posledice (izčrpanje, zaplezanje v že izmučenem stanju). Seveda je treba, da s temi instrumenti umeš ravnati. Višinomerni nam lahko odlično služijo tudi kot barometer in napovedovalec vremena.

Dr. Joško Pezdirc:

PO PREKMURSKIH GRIČIH

Vlak drdra preko kalne Mure, ki se šumeč zaganja v lesene mostne stebre. Za nami se vrhovi Slovenskih goric kopljejo v večernem soncu. Ogromna gmota Ivanščice se uleže kot mrka straža tam daleč na Hrvaškem. Cerkevica na vinorodni Kapeli se zdi kot počivajoča golobica. Brezkončna ravnina je pred nami. V sinjih daljah so se iz tal pognali grički, ki nosijo na plečih temne borove gozdove, pod njimi se pa blešče rjave lise njiv. Bele hišice in očišene koče se skrivajo v zelenju in na obzorju so se zarasle v nebo kot sulice vrste vitkih topolov.

V Prekmurju smo, nekdanji deželi kneza Koclja, v panonski Sloveniji. Ravnine imajo svoj čar. Ko tam za Pohorjem v modrih daljavah zahaja žareča sončna obla, ko se pogrezajo temni gozdovi v mrak in se vije dim iz koč, lega otožnost na srce. Gosli prekmurskih ciganov jočejo in sanjajo o sreči. Nenadoma si človek zaželi iti za soncem na Pohorje in še dalje. A zopet se vrača, kamor ga kliče dolžnost, usoda, ljubezen do naroda, ki živi tudi tu.

Ohranil se je tisoč let, dasi ga je Mura ločila od bratov. Naš partizan je podrl za vse čase tudi to pregrado. Svoboda je prišla in nov čas vstaja tudi za našo najsevernejšo vejo Slovenije.

Planinska misel je vzkliła tudi v teh daljnih ravninah kot izraz hrepenjenja po našem Triglavu, simbolu vse slovenske zemlje. V letu 1950 je bilo ustanovljeno Planinsko društvo Murska Sobota, ki je podalo roko bratskemu, v letu 1951 ustanovljenemu planinskemu društvu Ljutomer, v štajerski Prlekiji. V kratkem je zbralo okrog 350 članov. V njegovem okviru je bila v bližnjih Beltincih ustanovljena planinska skupina pod vodstvom strastnega ljubitelja naših planin, kmečkega fanta Baligača Mirka — Dimeka. Društvo je priredilo že mnogo izletov v Julijske Alpe, na Ivanščico, Ravno goro, Trakoščan, Plitvička jezera, Donačko goro, Pohorje zlasti pa so člani posečali gričevje v severnem Prekmurju (Goričko).

V naslednjem podajamo v kratkem, v slogu planinskega vodiča seznam najzanimivejših izletov in tur v Prekmurju:

I. Žp. Dolnja Lendava:

Lendavske gorice (328 m) 1 ura. Osamljeno precej strmo gričevje z lepim razgledom (Kalnik, Ivanščica, Donačka gora, Boč, Pohorje, Slov. gorice, Gólica — 2144), Kostanjevi gozdovi. Tik ob vznožju gozd vrtnih stolpov za črpanje nafte (Petišovci). Pogled na mesto Doljnjo Lendavo.

II. Železniška proga Murska Sobota—Hodeš:

Žp. M. Sobota:

1. Gornja Lendava — avtobus (22 km), 271 m. Ogled znamenitega gradu iz 13. stol. z znamenitimi podzemskimi ječami. Zaščiten grajski park. Od tod do planinske koč na Doliču 1 uro 30 minut.

2. Rogoševci — avtobus (26 km) v dolini potoka Ledave, 250 m. Na Serdički breg (418 m) ob avstrijski meji 45 minut. (najvišji grič v Prekmurju). Lep razgled na gričevje v Avstriji (Klek-Klöch 459 m, Sv. Ana na Igu — St. Anna a. Aigen 401 m, Stadelberg 413 m).

3. Fokovci — avtobus (12 km), 321 m, na grebenu lep razgled. Od tod na Sv. Benedik 357 m 30 minut, lep razgled. Lep smuški svet proti Martjancem in Presonjakovcem.

Žp. Moščanci:

Sv. Sebeščan—Pečarovci (339 m), 20 minut, obsežen razgled. Lepa smučišča.

Žp. Mačkovci:

1. Kamenek (391 m) 1 uro, triangulacijska piramida, vzhodno od vasi Kuštanovci. Lep razgled. Od tod na Križevce 30 minut. Lep smučarski svet po grebenu preko Sv. Benedika proti Sebeborcem, Martjancem in Mačkovcem.

2. Koča na Doliču — ca 400 m, stoji nekaj minut hoje od poti proti Srebrnemu bregu, pod grebenom, ki tvori razvodje med Lendavo in Krko severovzhodno od Gornje Ledave. Pod grebenom na zahodni strani v dolini leži vas Dolič. Kočo upravlja PD M. Sobota od l. 1951. Oskrbovana stalno, tudi pozimi kot smučarska postojanka. Obsežen razgled na zapadno stran po avstrijskem ozemlju (Gólica, Pohorje, Kozjak), obsežni borovi gozdovi.

Dostopi z žp. Mačkovci čez Otovce skozi borove gozdove 2 uri, z žp. Stanjevci preko Sv. Ane (395 m) 2 uri, iz Gornje Ledave 1 uro 30 minut.

Ture: Srebrni breg (404 m) 30 minut, madžarska meja, borovi gozdovi Tromejnik (380 m) preko Trdkove 1 uro. Obsežen razgled v Avstrijo in Porabje, deželo porabskih Slovencev v Madžarski proti Monoštru. Smuški svet v vseh omenjenih smereh!

Žp. Stanjevci: Koča na Doliču preko Sv. Ane 2 uri.

DRUŠTVENE NOVICE

SLAVNOSTNO ZBOROVANJE OB ŠTIRIDESETLETNICI GORSKE REŠEVALNE SLUŽBE DNE 20. JULIJA 1952 V ERJAVČEVI KOČI NA VRŠIČU

Predsednik PD Jesenice tov. Franc Zupančič kot domačin je otvoril ob 9. uri slavnostno zborovanje ter pozdravil vse navzoče, posebno pa predstavnika VLRS podpredsednika dr. Marjana Breclja, predsednika Sveta za znanost in kulturo LRS ministra tov. Borisa Zihlerla, soustanovitelja Gorske reševalne službe tov. dr. Jerneja Demšarja, dolgoletnega sodelavca pri Gorski reševalni službi, tov. dr. Bogdana Breclja, zastopnika JLA majorja Beleta, zastopnika Planinskega saveza Jugoslavije tov. Rovana, zastopnika Planinskega saveza Hrvatske tov. Boško Jovanoviča, zastopnika Gorske reševalne službe pri Planinskem savezu Hrvatske tov. Dušana Krotina, komandanta vojaškega alpinističnega tečaja majorja tov. Veneriča, zastopnika Planinskega saveza Srbije tov. Kranjca Herberta, predsednika Planinske zveze Slovenije tov. Koširja Fedorja in vse ostale reševalce in goste.

Tov. predsednik Franc Zupančič je predal besedo načelniku GRS tov. Urošu Zupančiču, ki je v jedrnatem nagovoru podal namen in pomen ter kratko zgodovino Gorske reševalne službe. Ob koncu svojega govora se je zahvalil za pomoč, ki jo nudita ljudska oblast in PZS gorskim reševalcem. Enako zahvalo je izrekel tudi reševalcem in jih pozval, da tudi v bodoče nesebično in vztrajno delajo na tem področju.

Nato so pozdravili zborovanje soustanovitelj GRS tov. dr. Demšar, zastopnik PSJ, PSS, PSH, GRS pri PSH, JLA, PD Kranjska gora in PD Jesenice, ki je izročil Gorski reševalni službi lepo spominsko plaketo, zastopnik PD Ljubljana-matica pa umetniško izdelano zahvalo.

Besedo je povzel predsednik PZS tov. Fedor Košir, ki je razvil nekaj misli o dosedanjem ter bodočem delu Gorske reševalne službe. Ob zaključku svojega govora je čestital Gorski reševalni službi na doseženem uspehu ter ji izročil diplomu z zlatim častnim znakom s pripombo, da je to odlikovanje vseh reševalcev kot kolektiva, zavoljo česar naj se šteje odlikovan sleherni član GRS. Pri tej priliki je tov. predsednik Fedor Košir odlikoval s srebrnim častnim znakom soustanovitelja Gorske reševalne službe tov. prof. dr. Jerneja Demšarja ter dolgoletnega, še vedno aktivnega reševalca tov. dr. Bogdana Breclja. Slavnostni zbor je odlikovanje reševalcev sprejel z velikim aplavzom.

V imenu GRS se je zahvalil za odlikovanje načelnik tov. Uroš Zupančič ter zagotovil krepko aktivnost vseh gorskih reševalcev tudi v bodoče.

Besedo je prevzel soustanovitelj GRS tov. prof. dr. Demšar, ki je v kratkih besedah orisal delo in trud ter težave pri ustanovitvi GRS, in se zahvalil vsem navzočim za izrečeno visoko počastitev, katere je bil deležen z izročitvijo srebrnega častnega znaka.

Tov. dr. Bogdan Breclj je v svojem govoru orisal lik sodobnega alpinista in reševalca ter poudaril v prvi vrsti plemenito stran dela reševalcev. Zlasti je naglasil uspeh njihovega dela, ki se odraža zlasti v tem, da vršijo svojo težko in odgovorno nalogo kolektivno. Izvajanja tov. dr. Bogdana Breclja je slavnostni zbor pozdravil z dolgotrajnim aplavzom.

Domačin PD Jesenice tov. Franc Zupančič je nato zaključil slavnostni del zborovanja.

Popoldne se je vršila v severovzhodni steni Mojstrovke demonstracija sodobnega reševanja, katero so prikazale tri naveze, in sicer reševalna ekipa Tržič, Jesenice in Ljubljana. Izvedli so reševanje z Grammingerjevim sedežem, nato pa transport ponesrečencev z drogom in Mariner napravo. Tehnično oceno bo podala posebna komisija kasneje.

V zvezi s slovesnostjo se je vršil naslednji zbor vseh reševalcev, ki je kritično premotril svoje delo v preteklosti ter določil smernice za bodoče delo.

Triglavski ledenik in ledenik pod Skuto. Za nameravano monografijo o ledenikih na Slovenskem iščemo vsakršne podatke o stanju pred l. 1945. Prosimo stare planince, ki so spremljali nihanje ledenikov, prav tako pa vse druge, ki vedo podatke o ledni (ne snežni!) površini ali kakršne koli

pisane in druge viire, ki so v posredni ali neposredni zvezi z ledeniki, prav tako vse imetnike starih fotografij, da nam javijo svoj naslov ali pošljejo material proti odškodnini direktno na naslov: Institut za geografijo Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Ljubljana, Novi trg 4/I.

RAZGLED PO SVETU

Zapadna stena Malega Druja (3780 metrov). 140 ur so se trije Parižani Guido Magnone (kartonažnik), Adrien Dagorie (čokoladar) in Lucien Berardini (industrijski risar) v neprestanem plezanju vzpenjali po tej zadnji nedotaknjeni veliki steni v Alpah, ki so jo po povratku nazvali »peklenski zid«. Preplezali so 1200 metrov tega zgolj skalnega zidu, praktično skoraj navpičnega, ko so jim 150 metrov pod vrhom zaradi pomanjkanja hrane, vode in naporov pri plezanju v silni vročini do 40° C in v šestih bivakih na klinih v mrazu —10° C končno pošle moči. Najhujše, vprav Tantalove muke jim je povzročalo, pravijo, šumenje ledeniških potokov na vznožju stene. Po 18 urah vrtoglavega spuščanja po vrveh so se končno vrnili iz stene, vsi brez glasu od žeje. Še ves teden se niso mogli hraniti normalno.

To je bil četrti poizkus te žilave trojice, peti pa, trdijo da bo dokončno uspel. Bodo pa morali pohiteti, kajti iz sosednje Italije se najavlja nelojalna konkurenca v obliki »rdečih veric« (scoiattoli rossi).

Oprema: 4 nylon vrvi po 60 m, 300 (!) klinov, nylonske šotorske vreče itd. in predvsem neomajna odločnost za dosego cilja.

17. julija so ponovno vstopili in sicer preko severne stene, od koder so prečili do zadnjega prvič doseženega mesta. 18. VII. so se prebili preko številnih previsov do zadnje dolžine vrvi pod vrhom, kjer so bivakirali. Zadnji previs so premagali 19. julija, v nedeljo in izstopili na vrh.

Celotna tura je v dveh obrokih zahtevala 8 dni in 5 bivakov. Možna je izključno le s tehničnimi sredstvi.

A. F.

Posledice strele v planinski koči. V planinsko kočo Charpona (Mont Blanški masiv, Francija) je lani poleti udarila strela. Njene posledice so bile zanimive tudi v elektriškem pogledu, manj prijetne pa so bile za alpiniste, ki so se bili zatekli v »varno« zaklonišče. Ker so važne za vedenje ob podobnih prilikah, jih priobčujemo.

Piscu sta bili nogi povsem paralizirani, sesedel se je in z zadnjimi silami pred omedlevico prosil zdrave tovariše, naj mu jih masirajo. Bili sta mrzli, trdi kot kamen, neobčutljivi. Pri masaži vračajoča se kri je povzročila silne bolečine, podobno kot pri ozeblinah prve stopnje. Edino konci stopal so ostali delno neobčutljivi, kajti bili so močno ožgani: razelektritev se je izvršila v obliki električnega obloka med kožo in zemljo, tako da je v koči zasmrdelo po zažgani volni in mesu.

Drugega alpinista je zadelo močnejše in ga treščilo ob tla. V rokah je bil namreč pravkar držal aluminjsko čutaro, pa mu je poleg stopal ožgalo še prste. Ostalo telo ni bilo prizadeto, kajti bil je vprav sklonjen in tok je stekel iz podlehti v koleno in po goleni v tla. Ker je imel gumijaste podplate, mu je pri tem nastali električni oblok na obeh petah povzročil znatne opekline.

Tretji je bil v kopalkah, tok se je poslužil cele površine telesa in povzročil težko omedlevico. Šele dolgo umetno dihanje ga je zbudilo, povratek cirkulacije krvi v celem telesu pa mu je povzročil dalj časa neznosne bolečine.

Improvizirana rešilna ekspedicija je zjutraj vodila ponesrečence posebnih vrste: eden je hodil po petah, drugi le po prstih.

Pouk: prizadeti so bili le oni, ki so stali in tako bili le preko ozke ploske v zvezi z zemljo. Na pogradih ležeči niso občutili ničesar, razen močnega poka seveda. Vsi kovinski predmeti na telesu so povzročili opekline, celo pod zapestnimi urami so se pojavile. V primeru nevarnosti kjer koli jih tedaj odloži na tla, v kočah pa se izogibaj tudi raznih žic, kovinskih vezi in sider in po starem pravilu tudi oken, peči in dimnikov, pa tudi tal.

(O. p.: v bivakih, obdanih s pločevino in seveda zaprtih, se strele ni bati, ker tvorijo Faraday-ovo kletko. Na elektrofakulteto je svoj čas nek lovec prinesel pokazat aluminijevo posodico, ki mu jo je sredi nahrbtnika strela v neposredni bližini pretalila na pol poleg obeh kovinskih sponk na oprtnih jermenih. Nahrbtnik je padel na tla, lovcu samem pa ni bilo nič. [Po »Les Alpes«, Bern, julij 1952.]

F. A.

3000 let zgodovine smučarstva so preiskali švedski znanstveniki pod vodstvom dr. Gösta Berga. Izdali so knjigo v angleškem jeziku »Finds of Skis from Prehistoric Time in Swedish Bogo and Marshes«. Dolgo časa so znanstveniki mislili, da je najstarejše poročilo o neke vrste smučeh v Prokopovi »Vojski z Goti«. Prokop pravi, da jih je poznalo trinajst rodov na Skandinaviji, da so jih rabili pri lovu, sami pa so živeli skoro kot živali. Po najrazličnejših najdbah v švedskih močvirjih, še bolj pa po tem, ko so arheologi prišli do zanesljivih metod za določanje starosti v močvirjih najdenih predmetov, so ugotovili, da so najstarejše doslej najdene smuči pri Hotingu (okraj Täsjo, Angermanland). Našli so jih pri kopanju jarkov leta 1921 v globini 1 metra; so 111 cm dolge in 16 cm široke. Njihovi lastniki so živeli v dobi graditeljev egiptovskih piramid in kralja Hamurabija, torej pred 4500 leti, 1500 let pred helensko kulturo, 2000 let pred rimsko, torej v kameni dobi, ki je v Skandinaviji trajala do okoli l. 1800 st. e. S preprostim kamenim orodjem je pradavni lovec izvrtal luknje za »montažo« stremena oz. jermenov. Zanimivo je, da domačini v severni Sibiriji še danes na prav isti način vežejo smuči. Arheologi so prepričani, da je to altajski tip smuči, ki so ga

uraloaltajska plemena razširila od Skandinavije do Kamčatke. Iz kasnejših časov so najstarejše smuči iz leta 1540 n. e. torej iz dobe protestantizma. Norveški, švedski, finski in ruski arheologi so prišli v zadnjih letih do cele vrste pomembnih izsledkov iz zgodovine smučarstva, ki nudijo zaključeno sliko o razvoju tega športnega rekvizita.

Raimund Schinko — graški plezalec, ki je plezal 31. avgusta 1933 z Bischofbergerjem naše Frdamane police (gl. PV 1951, str. 313), v Hochschwabu vrsto ekstremnih smeri, v Gesäuse pa znamenito Todesverschneidung, je bil ob koncu druge svetovne vojne vpisan med pogrešanimi. Zdaj je ugotovljeno, da je bil težko ranjen ujet na prvi izvidniški akciji v srednjem odseku vzhodne fronte. Dr. Zahlbruckner mu posveča toplo osmrtnico v eni izmed letošnjih številčk glasila ÖAK. V večje probleme Alp se ni zagnal, bil pa je eden prvih ekstremnih alpinistov oz. tiste vrste plezalec, ki mu Nemci pravijo Turner-Bergsteiger. V isti številčki je k debati o alpinizmu modernega časa priložil pametno besedo E. Koch iz Halla z mnenjem, da je alpinizem tudi šport in kot tak neločljiv od tekme in častihleplja. Pri tem navaja zglede izpred 50 let pri zavzemanju Matterhorna in Užbe. Gre le za to, da se oboje obdrži v pravih mejah. Z drugo besedo, vprašanje vzgoje je najvažnejše.

Nos montagnes — Unsere Berge — Le nostre vette — Nossas muntagnas, 31. letn. izd. CSFA, št. 4. Vsebinska: Pozdrav udeleženkam skupščine, članek o Glarus, glavnem mestu Glarnerlanda, kjer se je skupščina vršila, list iz švicarskega boja za svobodo iz l. 1388, program skupščine, nato poročila iz skupščine. Švicarski klub žen alpinistk šteje 5094 članic v 52 sekcijah, najštevilnejše so v Bernu, Zürichu, Ženevi in Lausanni. Št. 5: F. Delay; Kenya; Claire — Eliane Engel, Dolina Saas; E. Nagel, Za binkošti po Berner Seelandu; Th. Sch., Teden dni v Aletschu; Dory Mattenberger, Plezane ture v maju v Wallisu; Domenica Mesmer, Fuorcla Surly (Piz Corvatsch). Sestavki so v primeru z drugimi v tej reviji zanimivi, bogati in živahno pisani.

»L'Alpinisme en Suisse« (Planinstvo v Švici), je naslov simpatične propagandne informativne brošure z lepim ovitkom, na katerem so v večbarvnem tisku upodobljene najlepše zastopnice alpske flore: očnica, encijan, lepi čevljec, anemona in druge. Brošura v poljudnem tonu obravnava naslednja poglavja: Začetek in razvoj planinstva; Človek in gora; Zakaj hodimo v gore; Planinci so umetniki življenja. Naslednja poglavja so popolnoma reklamnega značaja in ponazarjajo delo SAC (opisujejo njegove koč, vodnike). Dve poglavji sta posvečeni zimskemu športu, eno zemljevidom in priročnikom, drugo spet kristalom v Alpah, končno so našteje tarife in informacijski biroji po Švici in v inozemstvu. Brošura vsebuje lepe, večbarvne priloge s slikami alpskih cvetlic in nekaj razgledov in umetniških perorisb s finim čutom za gorsko občutje. Prvo poglavje konča nepodpisani avtor z mislijo: »Naj že bo s početki alpinizma kakor koli, današnjim rodovom je skoraj nerazumljivo, da so Alpe tako pozno postale skupna dobrina človeštva.« V drugem poglavju so zbrani izreki znanih alpinistov in znanstvenih ljudi v gorah, med njimi Goethejev: »Gore — nemi učitelji vzgajajo molčeče učence.« Ali Mummeryjev: »V nevarnosti je vzgojna in očiščujoča sila, ki je ne daje nobena druga šola.« V tretjem poglavju je omemba vredna trditve, da švicarsko planinstvo pogreša mladino, ki da je med vojno izgubila smisel za lepoto in veličastje gora. Avtor našteva, kaj vse gore mlademu človeku nudijo poleg lepote in ogromnosti: preizkušnjo in vzgojo mlade osebnosti v zvestobi, tovarištvu, vztrajnosti, duševno in telesno prerobjenje. — CAS ima 132 koč, najvišja je v višini 3400 m (Berghaus na Jungfrauochu). Namen CAS je olajšati pristop v gore, jih znanstveno preiskovati, čuvati njihovo lepoto in **utjevati domoljubje**. Steje 90 sekcij in ima 38.000 udov. Glasilo Les Alpes je obligatno za vse člane. 58 sekcij ima posebne mladinske oddelke s 3000 člani. V Švici je 120 reševalnih postaj. S ponosom se omenja »Album koč CAS«, kjer so zbrane fotografije vseh 132 koč, s topografsko karto okolice, s kratko zgodovino in z vsemi potrebnimi turističnimi in alpinističnimi podatki.

Die Alpen — Les Alpes — Le Alpi — Las Alps 28. letnik 1952. Iz vsebine št. 2: L. Seylaz končuje svoj spis o »Maloznani ekspediciji v masiv Aconcague pred 50 leti.« Gre za vrh Cerro Navarro 5228 m, Gemellos (Cerra Blanca) 5170 m, na katero se je s švicarskim vodnikom Jožefom Pollingerjem povzpел 22. in 24. aprila 1903 baron Meyerdorff. Spisu so pridejane štiri fotografije in faksimile Meyerdorffovega priporočila, ki ga je izročil Pollingerju. Zgodovino švicarskega planinstva je posvečena tudi objava zimske ture na Pas de Cheville, ki jo je neznan avtor — brez sleherne literarne vrednosti — objavil v Die neue Alpenpost 1. 1876. Tura danes ne pomeni nič, 3. jan. 1876 pa ni bila tako od muh. Zgodovino švicarskega smučarstva osvetljuje smučki veteran Fridrich Weber v opisu ture »Od Lötschental do Haslitala«, ki jo je izvršil konec stoletja, ko v tem predelu ni bilo hotelov, koč in železnic. Zato konča svoj spis z mnenjem, da je treba ocenjevati takratno turo z drugačnimi merili, kakor so danes v navadi. Eugen Wenzel priobča v obliki pisma iz Fex Craste opis vzpona na Piz Fora, M. Szadrovsky pa nadaljuje s svojo razpravo o gorski muziki, ki se konča v št. 4. St. 3: Urednik Max Oechslin resumira (v št. 3, 4 in 5) »Nove smeri v švicarskih Alpah v l. 1950 in 1951.« Nove smeri so še vedno številne, vendar pretirano iskane, razne variante, direktne okrajšave itd. Korekturo bi verjetno lahko doživela tudi še najnovejša smer v Gspaltenhornu. Oechslin ponavlja klasično načelo glede prvenstvenih vzponov in prvenstvenih smeri. Prvenstveni vzpon je po tem načelu samo takrat, kadar človeška noga prvič stopi na kak gorski vrh, prvenstvena smer pa samo takrat, kadar gre za dotlej neprehajeni greben ali steno v vsej višini in širini. Welzenbachov neuspeh v Gspaltenhornu je kazal pot lanskim zmagovalcem. Oechslin se žolčno kakor vedno obrača proti sejmarskim senzacijam v gorah, češ, pravi gornik se vzpenja preko stene zase in s seboj in ne rabi nobenega špalirja. Spis spremlja ena sama fotografija južne stene Schlossberga z vrtano smerjo, ki sta jo v velikem S-u speljala Schluchter in Eiselin, Gianora pa je ta S v spodnjem loku okrajšal, Oechslin našteje 55 novih smeri in vzponov

(v št. 4 in 5). Pri najvažnejših citira nekatere odstavke iz opisov, ki so izšli v Les Alpes v prejšnjih letih. Spisu je pridejan seznam prvenstvenih zimskih vzponov, ki jih je izvršil Emil Meier, ki je l. 1950 tragično preminul v južnem pobočju Mont Blanca. Zimski vzponi so bili izvršeni v predvojnih letih. Značilna drobtinica je v popravku glede vzpona preko severne stene Matterhorna. V lanskem letniku Les Alpes (št. 5) je izšla novica, da je Jožef Brunner iz Luzerna z znanim avstrijskim plezalcem Hermanom Buhlom preplezal severno steno Matterhorna. Herman Buhl pa je izjavil, da stene sploh še ni preplezal, ugotovljeno pa je tudi, da je tisti dan, o katerem je senzacionalno sporočilo govorilo, severna stena Matterhorna bila brez obiskovalcev. Jožef Brunner je vedel za objavo v Les Alpes, pa je ni demantiral. Ali je nekdo izrabil Buhlovo ime, da bi si pridobil Brunnerjevo zaupanje? Ali se je Brunner zmotil v navedbi datuma? Jožef Brunner ne more več sodelovati pri pojasnitvi — kajti 7. oktobra 1951 se je smrtno ponesrečil na zapadnem razu Engelhörner. — Oechslin se nadalje priporoča za natančno obveščanje o vseh novih storitvah, za opise in tehnične fotografije. Armando Biancardi v italijanskem jeziku vzpon na Cima di Piero (Rocce Scarason) J. R. Stoffel pa zimski vzpon na Pizzo Galleione v Aversu pred 50 leti. Torej spet zgodovina — učiteljica! Avtor je danes pri 82 letih. Znani francoski planinski pisatelj Saint Loup, o katerem smo že večkrat poročali. (Gora ni hotela...) je napisal sestavek, Cordillere Viedme in njihovi problemi. (Fitz Roy — Cerro Torre — Hielo continental). Amerikanski Matterhorn Fitz Roy je prvi zabeležil l. 1782 Antonio de Vieduca, l. 1834 ga je opazil Charles Darwin. Francisco P. Moreno ga je l. 1876 krstil v spomin kapitana Fitz Roya, komandanta ladje »Beagle«, ki se je na njej vozil Charles Darwin (cf. Otroka kapitana Granta). Geolog Hanthall ga je začel znanstveno preiskovati l. 1902. Nato pridejo alpinisti de Agostini, Alfred Koelliker; Lutz Witte, Kuhn, Bonacossa, Castiglioni, Gilberti, Dubosc. O Fitz Royu je sasal tudi Gervasutti. L. 1947 ga naskočijo domačini Zechner, Bertone, Gianolini. Whymper Fitz Roya je Nemec Zachner, ki je z dvema Avstrij-

cema poskusil z jugovzhoda in severa. V zadnjem času pa je treba končati primerjanje Fitz Roya z Matterhornom, kajti zdaj je alpinistika na višku, medtem ko je v Whymperjevem času bilo še vse pred odkritjem: pot in tehnika od nje. Lionel Terray je naskočil Fitz Roy z izsledki vseh tehnik: vzhodne, zapadne in vrhunske. S seboj ima vse izkušnje generacij, a tudi usodnost sedanjosti. Vzvišena točka alpinizma je že mimo. Kar je bilo, ne more biti več. Naj že bo ocena vzpona na Fitz Roy kakršna koli, naj že bo estetska vrednost vršne piramide kakršna koli, nikoli ne bo postala in ostala, kakor Matterhorn, gora — mati, »Matterhorn«. Fitz Roy leži na 49° 14' južne širine in 73° zahodne dolžine. Nahaja se v pogorju, ki je dobila ime po jezeru Viedma; mnogi vrhovi okoli njega so že klonili pred slo raziskovalcev. Fitz Roy pa je do nedavna obdržal legendo o nepristopnosti. Kot prvi problemi se navajajo trije: centralna piramida, aiguille Torre — prečenje ledenika. Cerro Torre, eden najizrednejših špičkov na svetu. V Alpah bi se dal primerjati z njim edino Grand Capucin de Tacul, samo da je Cerro Tacul težji v vsakem pogledu. In še nekaj: vstop leži v dolomitskih atmosferskih razmerah, vrh pa je okovan v arktični led. Za čisto plezarijo predstavlja nekaj takega kakor Mount Everest za klasične pojme o vzponu. So seveda veliki razločki. Dostop do Viedme je lahak in kratek. Ni sledu o izčrpujočih in dragih pristopih v himalajsko območje. Če bo »Aerolineas argentinas« ustanovilo relacijo Santa Cruz-Punta del Lago, bo Viedma komaj 38 ur od Zeneve, Rima ali Pariza. Postaja Mardsen, izhodišče za Fitz Roy, komaj 60 ur od naših glavnih mest. Tako bo nekoč (kje je zapisano, da ne kmalu?) zahodni plezalec, novi Prometej, prikovan na svoje gore, utegnil za nekaj časa uiti žalostni usodi človeka, ki je z vsemi vezmi privezan na zemljo, kateri je ukradel sad spoznanja. — Znani švicarski globetrotter dr. Ed. Wyss-Dunant je opisal vzpon preko zahodne stene Schalihorna (3974 m), ki ga je z Albertom Bormardom izvedel 17. in 18. avgusta 1951. Vsebinska št. 4: Fred. Marmillod popisuje švicarske vzpone na Aconcagui (7035 m) in Tupungato (6650 m) leta 1952. Izčrpen je historiat odkritja Aconcague,

v katerem zavzemajo Švicarji častno mesto. Aconcagua je hinavski velikan, edini sedemtisočak izven Azije, ki je v 25 letih terjal 14 smrtnih žrtev med podjetnimi alpinisti. Nevarne so posebno izredno hitre vremenske spremembe, ki jih povzročajo vetrovi s Pacifika. Aconcagua je gora za mule, toda visoka 7000 m. Tudi Tupungato je nekaj podobnega. Mule pridejo do višine 5800 m, nadaljnjih tisoč metrov pa je doslej zmagalo 10 ljudi, dva pa sta našla smrt (l. 1943 in 1949). — Denis Clement priobča opise vzponov v Brentskih Dolomiti, ki se raztezajo 42 km v dolžino in 12 km v širino, kulminirajo pa v Cima Tosa (3173 m). Njihova značilnost je v slikovitosti in nazobčanih grebenih. Pravi, da jih je v jezi naredil hudič. Z vilami je sekal po že tako razdrapanih grebenih. Nekaj vrhov: Castelletto inferiore, Castelletto Mezzo, Castelletto Superiore, Cima Sella, Punta Massari. — Hans Moser posveča daljši opis ledeni jami Meiringen z nazornimi skicami. Math. Jenni priobča spis »Triglav, 2863 m« z dvema slikama in eno topografsko skico. Avtor se je udeležil kongresa UIAA na Bledu l. 1951 in to priložnost izrabil za vzpon na goro, odeto v pravljici svet nekdanj, povzdignjeno v simbolično vzvišenost v današnjih dneh. Kot poseben kuriozum omenja Švicar peterokrako zvezdo na Aljaževem stolpu in masovni pohod na vrh za 1. maj. Za 1. maj naj bi bilo na 1. in 2. maj na vrhu kar 2000 oseb. Šel je z družbo iz 9 držav, skozi Mojstrano (on piše Mojstar) v Vrata, ki se mu zde romantična, od kulture prav malo dotaknjena. Le malokatera dolina v Švici se lahko primerja po veličastnosti silnega konca, ki ga tvori Vratom silna Triglavska stena. Nato šli čez Prag in občudovali predvsem bogato floro, katere še ni odplaval veletok nedeljskih turistov. V Švici, da se kaj takega najde le v najbolj odročnih predelih. Pohvali gostoljubnost Kredarice in z veseljem ugotavlja, da so naši turisti občudovali švicarsko opremo, predvsem pa da so jim bili všeč švicarski žepni noži. S spremljevalcem so mnogo politizirali in se poučili posebno o naših zahtevah po Trstu. Imponiral jim je manever ZB in disciplina borcev, ki so tiste dni patrolirali po Triglavu. Vrnili so se v Vrata. Iz vsebine št. 5: Rob. Schön-

bachler, Preko južnega grebena na Dent Blanche; Dory Mattenberger, Od Doma preko Sudlenza na Nadelhorn v 40 cm globokem snegu Armando Biancardi, Od Tino Prata na Colle dei Pancioni; André Roch, Nade in možnosti švicarske ekspedicije na Everest. Že na prvi ekspediciji je Anglež Mallory opazil na pobočju M. Everesta razdrapan ledenik, ki se vleče od vzhoda na zahod. Krstil ga je za Cwm, kar je keltski izraz in na Škotskem pomeni vrtačasto dolino. Ni pa videl zapadnega pobočja Everesta. Leta 1950 je ta ledenik, ki je dobil ime Khumbu preiskovala angleška ekspedicija (Charles in Oscar Houston, Elizabeth S. Cowles, A. Bakewell, H. W. Tillman. Ni prišla visoko in šele naslednje leto je Shiptonova ekspedicija prvokrat zagledala vrh Cwn (ledenika Khumbu); Shipton se je pogleda razveselil, kajti pred njim se je vzpenjalo 45° naklonjeno pobočje s 400 m višinske razlike, ki bi brez posebnih težav dovoljevalo vzpon na vrh čez 8000 m. L. 1949 je Švicarsko društvo za raziskovanje gora zaprosilo nepalsko vlado, da bi mu dovolila preiskati M. Everest z juga. Konec l. 1951 je dovoljenje prišlo, in sicer za spomlad l. 1952. Zamisel je posebno podprla Ženeva in štipendirala predvsem tri znanstvenike, etnografijo Lobsiger - Dellenbach, geologa prof. Lombarda in botanika Zimmermanna. Ekspedicijo je nato znatno podprl še CAS s podporo 5000 fr. Do skupne angleško švicarske ekspedicije ni prišlo iz prestižnih razlogov. Z juga je pristop do Himalaje enostavnejši. Z letalom prideš iz Švice v Katmandu, glavno mesto Nepala, v treh dneh. Nato pride na vrsto 15 dnevni marš do baze v višini 5000 m na robu ledenika Cwm. Nato sledi 10 km hoje po ledeniku, ki se na tej daljavi spusti iz višine 7500 m na 5000. Pri 6000 m je ledenik stisnjen med dva vrhova. Tu se lomi in hitreje »teče«. Angleži tu čez niso mogli priti. Verjetno je dno ledenika bolj tekoče, zgornja plast, naslonjena na bregove pa trdnjša. Tako pride do nenadnih razpok, vdorov, povodnji. Gorje navezi, ki bi zašla v tak ledeniški prevrat. Za tem je zgornji, spet lažji del ledenika, nato onih 400 m do grebena, od tam pa po grebenu, ki po avionskih posnetkih niti ni težak (naklonina 34°) na vrh. Roch pravi, da je to gotovo najlažji

pristop, ki ima še to prednost, da je greben vzhodni, da ga torej zgodaj obsije sonce in da je razmeroma v zatišju pred monsumom z zapada. Tudi snega, sipkega, mokastega, ki pomeni hudo oviro, je na grebenu malo. Po izkušnjah iz aviacije in prejšnjih ekspedicijah, človek v višini 8500 m ne zdrži dolgo. Kmalu zaspi, da sam ne ve kdaj. Zato so se Švicarji opremili s posebnimi jamskimi kisikovimi aparati.

Tehnika je napredovala in olajšala delo tudi osvajalcem Himalaje. Že l. 1934 je André Roch bival v višini 6300 m štiri tedne zdržema in prebil nekaj hudih neurij, medtem ko so prvi raziskovalci imeli strah pred neurji v višini 5000 m. Ekspedicija razpolaga z dvojnimi izotermičnimi šotori, z dvojnimi spalnimi vrečami s pnevmatičnimi ležišči. Čevlji iz kože severnega jelena (mokasini), več vrst specialnih rokavic (spodnje iz svile, nato iz volne, nato iz sukna itd.) čuvajo ljudi i pred mrazom i pred vročino. Posebne vetrovke iz svile in nylona, ki segajo do kolen, so kakor nekaki majhni osebni šotori. Kisikov aparat tehta 2 in pol kg in zadostuje za 2 uri. Dobra stran tega aparata je ta, da nima maske, temveč človek kisik vsrkava po cevki. V taktiki vzpona Roch ne prinaša ničesar novega. Prepričan je, da bo vzpon na Everest nekoč gotovo uspel, brez tveganja seveda nikdar. Uspeh zavisi od majhnih stvari n. pr. majhen kašelj v višini 7000 m človeka že onesposobi za naskok; prehud veter zadrži navezo za en dan, naveza v taki višini oslabi, naslednji dan je zmožna samo še za sestop. — Arthur Visoni popisuje polet na Mont Blanc na Col du Dôme z avionom »Piper«. Provizorično letališče so s smučmi pripravili štirje alpinisti, dolgo 100 m, široko 6 do 8 m ne daleč od zavetišča Vallot. Manjkalo seveda ni časnika-jev in filmskih operaterjev. Pilot je pristal tik zraven »letališča«, zaoral v sneg in se seveda prekucnil na propeler. Pa ni bilo nič hujšega. — Les Alpes poleg teh člankov prinašajo veliko bero društvenega objavnega gradiva, novic iz vsega sveta in knjižne novosti.

Planinski muzej v Bernu je začel prirejati posebne občasne razstave in postal tako izobrazbena ustanova, ne

samo »arhiv za predmete«. V letošnji pomladi sta bili prirejeni razstavi v spomin dveh švicarskih planinskih pionirjev, Paula Montadona (1858 do 1948) in Emila Cardinaux-a (1877 do 1936).

Pri nas se vprašanje Planinskega muzeja ne premakne nikamor.

Himalaja 1952. Švicarska ekspedicija, o kateri poročamo zgoraj, je konec maja po zahodnem pobočju gore Lotse (8501 m) prišla na južno sedlo v višini 7880 m in postavila višinsko taborišče v višini 8400 m na jugovzhodnem grebenu južnega vrha. Prišli so do višine cca 8650 m, višje od Lotse. S tem so si priborili svetovni višinski rekord. O ruski ekspediciji ni še nobenih poročil. Švicarskim alpinistom pa čestitajo tudi jugoslovanski planinci in alpinisti.

Nemški Alpenverein je lansko jesen priredil tečaj za raziskovanje visokih gorstev v Zillertalu. Prvi tečaj se je vršil l. 1913 in nato vsako leto do 1944. Lanski tečaj se je pečal predvsem z ledeniki, z njihovo hitrostjo, z moremami, z morfologijo pokrajine pred ledenikom, z geologijo, s kartiranjem, z meteorologijo ledeniške okolice. Vse planinske organizacije imajo v programu tudi znanstveno raziskovanje gora, vendar n. pr. pri nas še ni prišlo do organizacijskega dela v tem smislu. Čas bi bil, da se tudi pri naši PZ ustanovi nekaj znanstveni odsek.

T. O.

The Journal of The Mountain Club of South - Africa, Diamond Jubilee number (List Planinskega kluba Južne Afrike, demantna jubilejna številka, Cape Town, 1952). — Planinstvo na črnem kontinentu, plezalstvo v Južni Afriki, organizirano planinstvo ob Rtu dobre nade, planinske koče, klini, nylonske vrvi v južnoafriškem dominionu? Šestdeset let planinstva tam doli? Da, vse to je tam in o vsem tem daje precej podatkov goraj omenjena številka revije, izdana v obliki debele knjige, opremljene s krasnimi fotografijami in barvnimi reprodukcijami ob priliki šestdesetletnice goraj navedenega planinskega društva, ustanovljenega 1891, dve leti pred našim SPD. Knjiga ne vsebuje kake zgodovine kluba, ker je le bolj obsežna številka njegove redne publikacije. Vrstijo se v njej članki najrazličnejše vsebine, mesto zgodovine pa se ured-

ništvo sklicuje na vsebino vseh prejšnjih letnikov in Letopisa in navaja iz njih le posamezne posebno značilne odlomke.

Iz nje se glede organizacije planinstva dajo povzeti naslednji podatki: Poleg vsesplošnih ciljev vseh planinskih organizacij je predmet delovanja tudi zbiranje in opisovanje kamenin, favne in flore, raziskovanje in ohranjanje zgodovinskih ostankov in pokrajin, preprečevanje onesnaženja rek in organiziranje gašenja požarov. Planinski klub Južne Afrike v Cape Townu je nekaka osrednja organizacija za sekcije, ki obstoje v Pearl-Wellingtonu (30 članov), Transvaalu (167 članov), Worcesteru in Cape Townu (852 članov). Občnega zbora osrednje organizacije za leto 1951 se je udeležilo okrog 700 članov. Sekcija v Cape Townu oskrbuje dve postojanki, in sicer kočo »du Toit's Kloof Hut« in »Table Mountain Hut«, obe na Table Mt in je imela v letu 1951 prva obiska 2371 oseb, druga pa 2327. Ob tem številu članov seveda samo bele rase, je obisk koč kar lep, o kaki množični organizaciji v našem smislu pa ob znanem političnem položaju v tem delu sveta pač ni mogoče govoriti.

Zaradi ogromne razsežnosti državnega teritorija je kaj takega tudi nemogoče. Ture v oddaljene kraje in vrhove so mogoče, kakor je posneti iz priobčenih člankov, le z vozili vseh vrst, dokler to pač gre, kjer se postavi šotorišče ali pa iz zadnjih farm, kjer so potem izhodišča. Od tam se delajo ture in plezalni podvigi. Pri tem je zanimivo, da n. pr. Natal Parks Administration, pod katero spada dolina Injasuti kot del Narodnega parka, pobira od taboriščnikov za osebo in dan po en šiling pristojbine.

Ko listaš po knjigi, se nehote vprašuješ, če nisi morda kje v švicarskih ali tirolskih Alpah, ko bereš imena Klein Hangklip, Langenberg, Klein Zwartberg ali Drakensberg. Imena tem vrhovom so dali pač holandski izseljenci Buri. V Evropo nas popelje samo en članek v Vent v Oetzalskih Alpah, ki je pa po svoji vsebini pač le propagandnega značaja, v osrednjo Afriko pa vzpon na Mt. Kenyo v angleški koloniji istega imena. Nič več

se ni treba čuditi v poročilu, da obstoji tam Planinski klub Kenya, ki ima na Mt. Kenyi eno koč v višini 14.800 čevljev, drugo, iz lesa in železa pa v višini 15.800 čevljev. S tekmo za vrh Mt. Everesta se peča kratek spis Zadnja trdnjava, drugače pa so predmet spisov domači kraji in vrhovi. Za nas so in bodo še dolgo ti kraji terra incognita in jih ne kaže naštevati. Bralca z našega kontinenta bi od njih pritegnil nase le članek Trojčki v Injasutiju (The Injasuti Triplets), ki so, sodeč po fotografijah, na las podobni znanim Die drei Zinnen v Dolomitih. Popisan je tudi prvi plezalni vzpon na zapadni stolp, ki doseže mestoma težavnostno stopnjo »F«, k čemur se pripominja, da se označujejo tam težavnostne stopnje s črkami od A do G. Poleg tega prvenstvenega plezalnega vzpona priobčuje knjiga še dolgo vrsto drugih in se pri tem rahlo ponorčuje iz tistega Američana, ki je prinesel s seboj 500 klinov v nahrbtniku, s čemur hoče tudi tehničnim pripomočkom postaviti neko mejo.

V skladu s društvenim programom se nahajajo opisi podzemeljskih jam. Samo v tej zvezi se omenjajo domačini kot stvaritelji številnih risb v njih! En članek se peča s specialno južno-afriško favno, ko opisuje ptica skalnega skakača (rockjumperchaetops frenatus), ki živi samo v onih krajih. Članek Ali je golden pratea iztrebljena (mimetes Stokoei)?, pa nam dokazuje, da vlada tam doli v »deželi divjakov« prav tako divjaštvo kakor pri nas, kjer se gorsko cvetje trebi do popolnega uničenja. Članek zaključuje, da je ta cvetlica, po fotografiji ima videz kaktusa, katere sliko priobčuje list v lepem posnetku, bila v času od 1911 do danes popolnoma iztrebljena.

Poleg strogo strokovnih člankov ima list tudi nekaj zabavnega gradiva, da ni preveč suhoparen in dolgočasen za neplezalce, nekaj književnih poročil in precej društvenih novic.

Tako nam knjiga razpršuje marsikatero napačno mnenje in postavlja nam, ki smo o avstrijskem, nemškem in švicarskem in morda še o francoskem planinstvu pač informirani, planinstvo južnoafriškega dominiona v povsem novo in jasno luč. Dr. Pr.